

Hedens *Peublering* eller Af den gamle Amtmands Papirer.

Af Jeppe Aakjær.

Det er nu elleve Aar siden, at jeg her i Tidsskriftet fik trykt en Artikel om »Den jydsk Hede før Kolonisationen«. Allerede den Gang havde jeg samlet det meste af Materialet til en Fortsættelse, og det kunde da synes paa Tide at faa denne fra Haanden. Idet jeg nu beder Tidsskriftets Læsere om for Sammenhængens Skyld at løbe nævnte Artikel igennem, tager jeg fat, hvor jeg den Gang slap, for at gi' et Billede af det forvirrede Nybyggerliv, der udfoldede sig paa den jydsk Hede i de første Aaringer efter den tyske Indvandring.

Den 28. Juli 1759 skriver A. G. Moltke omkring til de jydsk Amtmænd, at ifølge Meddelelse fra den danske Legationsraad Johan Friderich Moritz i Frankfurt kan der dette Aar ventes en Invasion af henved 100 Personer, som vil komme her til Danmark »dels til Lands og dels til Vands fra Lübeck til Aarhus eller Ribekanten, hvor bedst kan landes«. En 14 Dage ind i Oktober kan Amtmand Schouboe da meddele Rentekammeret, at de første Blænkere har vist sig i Aarhus; det er følgende ni Familier:

1) Baltzer Barthold, 30 Aar gl., med Kone Margrethe og 2 Børn og en ugift Søster Abelone.

2) Hans Jørg. Eichner med Kone Christine og 2 Børn.

3) Dewalt Eli Schleger med Kone Anne Margrethe og et Barn.

4) Peter Keil og Kone Charlotte.

5) Georg Reiter og Kone Anne Barbara.

6) Johannes Zimmermann og Kone Anne Barbara.

7) Johannes Wechecher og Kone Marie Helen.

8) Johan Wirwel og Kone Anne Barbara.

9) Johan Peter Betzer og Kone Magdalene.

Da Amtmanden fandt dem uden Penge og syge og trætte af den lange March, misfornøjede, fordi de ikke straks opnaaede frit Logi, lod han Sagen undersøge og fandt, at »de fleste var udi ganske misserable Omstændigheder deels nøgen for Klæder at skjule sig nok med, deels ophovne og slette af Helbred, og deels at nogle havde ikkun 4 à 6 Skilling tilbage at holde sig med her og komme til Viborg med«. Han sørger nu for dem med Logi, 10 Rdl. til hver, Vogne til de syge, fri Læge osv. og faar dem afsted til Randers — en Omvej til Viborg, for at de ikke skulde udsættes for en Kros Frestelser. — 15. Oktb. 1759 ankommer de til Randers, men først 24. Okt. træffer de i Knudstrup Kro sammen med Regeringens Tillidsmænd Hans de Hofman og Andreas Diechmann.¹⁾ De skal nu føle disse nye Mennesker paa Tænderne og skjøne, hvad de duer til, og noget imponerende Indtryk kan de ikke ha' gjort. Baltzer Barthold fortæller, at han ejer intet men solgte alt inden Afrejsen for 75 Gylden; han har dog medbragt et Mulæsel

¹⁾ Hofman blev 1760 Præsident i Fredericia, Diechmann var Proviantforvalter smst.

og en Hest; han har tidligere i sit Hjemland Pfalz dyrket Skovjord, »og havde en særdeles Plov med en Søjg«; de danske Plove kan de ikke bruge, heller kan de selv lave Plove. Af Hedetørv vidste de intet. De planter Kaal og Tobak. »Bønner og Cartøfler bruger de meget af og vidste at saa dem«. — Straaet kommer de hos dem i Pølen.

Om Maaden, hvorpaa de var hyrede, fortalte Barthold, at Moritz i Frankfurt lod overalt i Pfalz ved trykte Plakater publicere, »hvem der havde Lyst at drage her ned, skulde melde sig hos ham, at de skulde have 30 Rdl. Manden, og 20 Rdl. Qvinden, og et Barn fra 8 til 15 Aar 10 Rdl. til Reise-Penge (men denne har en Søster, som skulde nyde det samme som en Kone); og de Conditioner nemlig: 20 Aars Frihed for alle Skatter, frie for Durchmarch og Reiser samt Udskrifning og tillige er dem lovet Kirke og Skoler, naar de blev 30 Familier, samt frie Huus, Redskaber og Plove, og at de skulde faae Skjøde paa Huuset, samt Besætning og Indbo, og derfor uden fri Fortæring, indtil de kom i Stand — de havde ingen Placat at forevise; hand er Reformeret tilligemed Koene, Søster og Børn«.

Eichner har solgt alt det, han havde, for 13 Gylden, som han har fortæret paa Rejsen; har hjemme tjent en Bonde for Kost. Han vidste Besked med Biavl. »Svinbønner, Pateter, Rapsadt, Kaal, Tobak saaer de og«.

Peter Keil er Linnedvæver; han har giftet sig i Forventning om »her at befordres«.

Zimmermann har været Grenader. Hans Ejendele — Værdi 100 Rdl. — staar usolgte i Tyskland; han er 30 Aar gl. »Altsammen fed Land, hvor han er kommen fra og ikke en Haandsbred Hede; ellers synes han at være en fornuftig Karl«.

Betzer (27 Aar) er født ved Heidelberg; er fra fed Land og ved intet af Hede; kjender ikke Boghvede, ejer

intet; »giftede sig faa Dage før Afrejsen; ser ud til et godt Menneske«.

Wechecher »har tjent i fed Land, der er ingen Hede; forstaar at saa alle Slags Korn og Vinbjærge, samt at saa Castaniertræer«.

Vinbjærge og Kastanjetrær! Den Moritz, der sendte den danske Stat disse fattige Slidere paa Halsen, havde skam haft Sans for, hvad der vilde gøre sig paa Alheden!

Saa tog Hofman dem med sig for ret at vise dem sin Hedes Herlighed; ¹⁾ de gik og traskede i Lyngen et Par Dage paa de milelange ufremkommelige Veje og var ikke meget villige til at gjøre et Valg; endelig bestemte de sig da:

De vilde helst bo »i den første af Haverdalene; og vilde have deres Huuse bygt som en Gade —, Jorden bad de at indeles i 9 Dele Ager om Ager, saa at de alle fik hver lige meget, og hver noget af det gode og noget af det slette Jord, og ligeledes i Dalene vilde enhver have sit Stykke«.

»Til Bygning maatte de i det mindste have hver Familie 8 Fag Huus til Beboelse og Stald og 8 Fag 12 Al. Vide til Lade, samt Loft, Vinduer og Døre, en Seng med to Dynér og to Puder samt en Messing Keddel og noget i Penge til smaae Huus-Geraad.

Til Besætning: en Koe, tre stærke Stude til Ploven og 10 Faar, samt Korn til at saa til hver Familie.

Til Redskaber: en Plov efter deres Maade, en Vogn, 2 Spader, 2 brede Jærnhakker, 2 Møggaffler, en Øxe til hver Familie og 4 Hiulbaarer til dem samtlig; med mindre formente de, at de ej kunde behjælpe sig«.

De kunde bage men ikke brygge Øl »siden det ej var tilladt i deres Land; men mente at det let kunde læres«.

---

¹⁾ Se dette Tidsskrift (1906) S. 385—86.

»Den 27. Okt. om Morgenen forlod de os ved Skop-
huuset og gik tilbage til Wiborg, siden Amtmanden (Peter
Albertin)¹⁾ ikke havde gjort Anstalt til nogen Befor-
dring, heller ikke mødte nogen paa hans Vegne; hvor-
over vi maatte give dem 2 Rdl. til Rejsepenge, siden de
havde 5 Miil til Viborg«.

Det var de første af disse fremmede Folk; men det
skulde ikke længe blive derved. Hofman var endnu ikke
naaet hjem til Skjerrildgaard, før der 27. Okt. ankom
yderligere 13 Familier — 51 Sjæle — til Fredericia, blandt
dem en Feltskjær Christoffer Rau, der senere skulde lave
de Ledende saa mange Knuder. Ogsaa i November kom
de stimende; indtil den 12/11 er der ankommen ialt 125
Personer; en staaende Vedføjelse er denne: »Haver intet
tilbedste« eller: »Haver tilsat alting paa Rejsen«. 9 Gaarde
fik man bygget inden Jul 1759; men hvad kunde det for-
slaa. Der maatte skaffes Husly til Resten. Og det faldt
uhyre svært. Bønderne deromkring gjorde alt, hvad de
kunde for at blive fri for dem. Sognefogden i Lysgaard,
Søren Madsen, skriver 16. Decb. 1759, at han har ingen
Logi kunnet finde »formedelst Mangel af Wærelse og Det
Som Wæer er Senge Klæder, Thi faae af dem Har Nepe
det de Self Kand hville paa, Hvilke Med Meer deris usle
omstændigede Hinder Deris gode Villie til at see Deres
Mayst. Allernaadigste Villie«.

Bedre gaar det ikke i Vium. Her svarer Sognefogden
Anders Sørensen ^{81/12} 1759:

»Velædle Hr. Herritzfoget

Ædle Hr. Signeuer Jens Laasbye Lünow!

Efter denne Skrivelse til mig som Hr. Herritzfoget
haver skrevet og det af Hr. Conferentz-Radens udløbne
Skrivelse til hannem, angaaende de Tydske folckes Ind-

¹⁾ over Lundensæs og Bøvling Amter, 1749—73.

legelse hos Bønderne i de landsbyer alheden Nest be-
 gende, da kand vi i Wium Bye efter voris leylighed icke
 indqvittere nogen, thi vi have Nødvendig Undskylding
 og det af den aarsage formedelst dette, at Armod boer
 hos den største Part og behaver kuns lidet Huus Værelse,
 slet ingen Senge Steder langt Mindere sænge Klæder Mere
 end de self knap kand behielpe sig med, den største Part
 haver knap Rumme self og der foruden daglig Hoverie,
 og der er Meestendeel ichuns Mand og Kone og smaa
 børnen paa et sted og Naar Mand skalt have et Menniske
 til hove, da Maae hand self gaae, skalt der 2 af sted, da
 maae Konen med, og leye deris smaae umyndige børnen
 til andre i forvaring, hvor forre vi ingenlunde kand tage
 imod Nogen fremmed landz folch: at lade Rade over
 hvad vi haver, og dis foruden: Da Er her ingen Pro-
 viantz at faae hos os, af den aarsage, at det er os En
 forbuden Ting at faae til dennem, Enten Brændeviin, got
 Øl, Flæsk, færsk fisk, ost smør, eller nogen Slags fæg-
 talie at tage imod dem Med, og det er langt til Kiøbste-
 det, som Hr. Herritzfoget self bekient, og det er os umuu-
 ligt at tage fra voris arbejde og til Kiøbsted, og allerheldst
 om saa er, at der kommer bud, at Vi skalt til hove, Maae
 vi icke sige Ney, og det af dem aarsage, at voris fæste-
 brev lyder saaledes, at Vi skalt være Voris hosbonde hørrig
 og lydig. Nu seer Hr. Herritzfoget self denne voris sand-
 færdig undskylding; nu troer Vi samme Noch til, at hand
 gjør hans beste for os i hvad Muulig Maade er; kand vi
 være hannem Noget til tienneste igien, skalt det icke blive
 af os forglæmt, hvor nest Vi lever stedse, ædle Hr. Her-
 ritzfogedz underdanigste og altid tiennestvillige Herritz
 Mænd — — —

Da nu ikke Bønderne vilde ta' mod Kolonisterne,
 maatte Regeriugen tinge dem ind i Kjøbstæderne, indtil
 den kunde skaffe dem Tag over Hovedet paa Heden. Saa-

ledes var de 24 førstankomne indlogeret i Viborg paa Regeringens Pung fra 15. Okt.—15. Decb. 1759, hvad der kostede: 190 Rdl. 54 Sk.; det bli'r 12—13 Sk. pro Persona daglig. Senere ansatte de Summen til 8 Sk. for en Mand, 6 Sk. for en Kvinde.

I Foraaret 1760 begyndte Kolonisterne for Alvor at strømme ind over Jylland. Kommissarierne følte sig helt overbebyrdede med alt det Arbejde, der læssedes paa deres Skuldre.

Hofman jamrer allerede højt over de mange besværlige Hederejser, som han maa foretage paa egen Pung. Regeringen gjør ham ikke Sagen lettere ved nu og da at sende ham Folk paa Halsen, som han maa anse for udelige; saaledes har Rentekammeret i Maj 1760 anmodet ham om at antage en Mand ved Navn Jacob Granelli med Kone, 2 Børn og en Pige, og lade dem faa Jord paa Heden, men Granelli er Italiener af Fødsel, Gibsarbejder af Profession, desuden Katolik; men Hofman beder ydmygst, »at vi ej maa faa catholske Familier, der visselig ikke kan forliges med de andre, som vi daglig har Prøver paa, og endelig: at de som ej forstaar Agerdyrkning maa vorde afviste« — —

Han advarer tillige imod at lade opføre mere end 150 Gaarde; desuden oplyser han om, at der ikke nær overalt i Heden er Vand at finde; »en Ting, som jeg aldrig har vidst førend i September afvigte (1759), da jeg blev befaleet at have med disse tyske Folk Indseende«. At bygge til flere »var at føre Hans kgl. Maj. i unødige Bekostning og opfylde Landet med Stoddere«. Men denne kloge Forsigtighed blev ikke fulgt af de Personer, der i disse første Aar synes at ha ejet Regeringens Bevaagenhed i stærkere Grad end Hans de Hofman.

Lidt senere end Hofman var Amtmand Ditlev Trap-

paud¹⁾ traadt til, og da han ikke boede saa langt fra de Steder, hvor man havde besluttet at opføre de første Kolonigaarde, blev han udset til at ha Opsynet med disse Gaardes Opbyggelse. Trappaud kom herved til at staa i en livlig Brevvexling med sin Ven Hans de Hofman; en Række af Trappauds Breve er bleven bevarede, saa vi gjennem den gamle Herres lidt knarvorne, men temperamentsrige Beretninger kan følge Begivenhederne paa Alheden næsten fra Dag til Dag. Jeg skal nu anføre en Række Udtog af disse Breve; ²⁾ jeg begynder med et, der omhandler Tækningen af Kolonihusene i Skygge og Havrdal, ^{12/10} 1760.

Trappaud skriver:

— — »Jeg maa være i Hauerdahl Klokken 7 hver Morgen, thi Justitsraad kand ikke forestille sig, hvor uvilrig det Regalie tøy er at gaa Haandværksfolkene tilhaande, der hindrer meget; men nu tager jeg dem paa gevorben Fald, jeg maa sommetider torne imellem dem; Rau er meget Skyld i den Uorden og Fortrædelighed, der gaar i Svang imellem dem, saa jeg maa blive hos dem den hele Dag til Aften, ellers løber Die fra Arbejdet«.

Nej, det var ikke lutter dydige Børn, der var kommen ind i Landet. Moritz havde taget sig sine Hvervningspligter lovlig let.

Kongen maatte 9. Sept. 1760 resolve, at alle de »som ikke vilde imodtage den tilbodne kgl. Naade skulde inden 24 Timer rømme Kongens Riger og Lande og paa saadan Maade udført, at det kunde være de andre til Afsky«.

Og tre Dage senere forvistes 18 Familier af Landet,

¹⁾ Amtmand over Dronningborg, Silkeborg og Mariager A. 1730—68; boede paa Søbygaard i Søby Sogn.

²⁾ Originalerne maa søges i Landsarkivet i Viborg. Mig bekjendt har disse Breve aldrig tidligere været fremdragne.

da de ikke vilde aflægge Ed til Kongen; de andre afstod fra »deres Gjenstridighed og Grovhed«. At de heller næppe til enhver Tid har været hyggelige Naboer, derom vidner den Viborg Rektor Jessens Klage af 1. August 1760, hvor han siger, at han »igaar« var ude paa sin Ejendom og fandt, at Tyskerne »havde rejst deres Hytter paa den, flere hundrede ja vel tusinde Favne og derover« indenfor Skjellet; de har afbrændt en Fjerdingvej af hans Hede. »Befandt i ligemaade, hvorledes Kolonisterne i Flokkeviis af Kvinder og Børn gjør Invation i min derhos liggende Skov Fløjgaard og Falledsgaarde Skov kaldet, ej for at fornøje sig, men for at føre med sig, hvad de der forefinder, hvorpaa jeg havde et Exempel i Gaar, da jeg recontrerte en heel Flok, alle velforsynede med afbrudte Grene og Træer. Ejendommen tilhører mig og ingen anden — —«. Han har arvet den, idet han er gift med en Sønnedatter af Borgmester Claus Christensen.

Trappaud fortsætter:

»Kjære Hr. Justitsraad, den ønk jeg har seet paa Colonisten Andres Stitsendeler, har bevæget mig at laane ham 6 Rdl. at købe sig senge Klæder for, hand er nu saa tilkommen af en Risning paa hans Hofte, at hand snart ikke kan gaae, og Guds Under er det, at baade Mand og Børn kan holde Livet for Kuld, thi de ligger paa det bare Straae under en tyk Heste Deken. Die faar endelig at hjælpe ham med nogle Reise Penge, at jeg kan faa min 6 Rdl. igien, saasom jeg hver Dag maa udgive Penge. Nu lader jeg Resten af de sidste 5000 Rdl. komme herud«.

^{31/10} 1760:

»Høvyædle og Velbyrdige Herr Justitsraad og Præsident!
Alle de fornøvelige Tidender Die har Flatteret mig med Heele Sommeren ere alle blevne til Vand, dog er jeg ikke bleven bedraget i mine Tanker, thi saameget har

jeg lært, ikke at fæste Tro til noget før jeg har det i Hænderne, imidlertid séer jeg forud min Belønning, i det mindste har jeg for nogle Dage faaet saa meget af det Onde, at jeg i min Levetid har en Erindring [om], det jeg har bygt for Collonisterne i Hauerdahl. Casus er denne: før jeg begyndte at lade opføre Skorstene, bespurgte jeg mig hos Teglbrænderen, om han formente, at have Sten nok af begge Slags, hvorpaa han svarede Ja. Derpaa lod jeg Baltzers Skorsten først opføre, der først havde med egne Heste og Vogn tilført Sten og Ler; efterat samme var færdig lod Teglbrænderen ved Inspektøren mig vide, det han ikke havde ventet, at der var gaaet saa mange Sten med og han frygtede, at de ikke skulde slaa til. Saa resolverede jeg at lade de øvrige kuns opføre oven for Loftet og der at dækkes til, det Røgen kunde gaa nedentil; af disse Skorstene var Raus den første, og derefter flere af hans Assessorers. Den Uge var de alle stille, thi de kunde ikke komme paa deres Raadstue, formedelst at jeg var tilstede og holdt enhver til deres Arbejde, men afvigte Søndag har Rau holdt Confeit med hans Collegier og overlagt absolut at ville have deres Skorstene udført ligesaa vel som Baltzer. I Mandags som var den 27., da jeg kom ud, begyndte Rau alene med at ville ha' sin Skorsten udført ligerviis som Baltzer, jeg svarede ham, han fik først at afbie, om der blev Stene nok til alle Collonier, saa skulde han faa af de øvrige, saavidt det kunde slaa til, men dette havde ingen Gehør hos ham; jeg gik da fra ham; imod Aften, da jeg vilde kjøre bort igjen, eftersaa jeg alle Ting før jeg vilde rejse, passer et Complot paa og kommer først een til mig nedentil i Gaden og attaqverer mig med denne Discurs, jeg gav den samme Svar som Rau, men ved det jeg gik op af Gaden voxte dette Selskab saa stærk til og det med saa høj en Raaben og Mundbrugen, at

jeg stræbte at komme fra dem; ikke desmindre forfulgte de mig lige til Vognen, og alt det jeg sagde: jeg vil ikke tale mere med dem, skulde jeg ikke blive dem qvit men maatte søge at margere hen af Vejen medens min Bonde spente for, da de alle blev staaende i en Haab og raabte efter mig med en særdeles Forbitrelse; nu kand Hr. Justitsraad slutte, hvorledes jeg var tilmode ved denne entretien, der kom saa uformodentlig, og paa staaende Fod gik Rau og en Collonist til Stivitz ¹⁾ og forklagede mig i Knudstrup, hvor Teglbrænderen var samme Gang, da Rau udlod sig med adskillige Trusler imod mig m. m. og siden har de samme skrevet tvende Klager, én til Grev Moltke og én til Geheimeraad Ahlefeldt, som de igaar sendte paa Posthuset i Viborg. Igaar da jeg kjørte op til Grønhøj mødte mig en Collonist før jeg kom til Hauerdahl, der bad mig, jeg skulde ikke kjøre igjennem den Gade men jeg prøvede det paa det samme; imidlertid kan De deraf slutte, hvad de kan have overlagt, og derfor kommer jeg der nu ikke mere. Thi Salveguarde kan jeg ikke faa alletider med mig«. — Han skildrer nu, hvor langt de er kommen med Arbejdet derude; det er vanskeligt at skaffe Lyng til Tække, da Kolonisterne har afbrændt Lyngen uden om. Han klager over stadige Vanskeligheder med Lyng og Sten og Kjørsler. »Graamose og Kompedahl har jeg Gudskelov faaet forsynet — — og nu har jeg Fred for dem. Haandværksfolkene rebel-lerer og tit, at vil gaa bort; de kan ikke udholde det haarde Veyer«. Ogsaa i Benzlehøj fik han forleden en »uangenem Kompliment«; Folk »brugte uforskammet Mund, Kiellingerne paa Gaden var ikke mindre vrede, at de ikke kunde komme i deres Huse«.

¹⁾ Henning Stivitz, tidligere Lakaj hos Enkedronningen, var ^{22/2} 1760 bleven ansat som Inspektør over Kolonisationen i Alheden.

»Saa at Hr. Justitsraad har en stor Samvittighed paa sig, der har bragt mig i disse Fortrædeligheder, hvori jeg reen ob Edes (opædes) og fortæres af een Ærgernes over den anden, og det alene uden nogen Hjælp, thi Stivitz gjør ligesom han alletider har gjort; hans Arbejde er alene, at kjøre ud og tale med én eller anden, og kjøre hjem igjen, han burde i det mindste tage imod Materialierne og holde Bog med hvad leveres; det gaar Hulter til Bulter, Søm og Spiger er allertider Mangel paa, ihvor mange Tønder der kommer; naar Tønderne opslaaes, tager hver en Haandfuld saavel Collonister som Haandværksfolk, uden at spørge hvortil, dette .er Raus Departement, der tager enhver i Grams, og derfor er allertider Mangel, men Raddick er accurat; jeg kunde skrive meget mer om den forvirrede Husholdning her er, men for Ærgernes kan jeg ikke; det er alt kommen saa vidt med mig, at naar jeg ser en Collonist, kaager Blodet i mig. Gud lad mig leve den Tid over, at jeg kan faa dem placeret enten paa én eller anden Maade, inden jeg skilles herved. Saa skal jeg saasnart jeg kommer hjem søge min Afskeen fra denne Forretning, thi alle og enhver maatte ansé mig for en Daare, at jeg fremfor alle Undersaatter skulde Martere Sind og Legeme uden at se ringeste Kiendetegn til nogen Soulagement i Ringeste Maader, og i Særdeleshed, da jeg maa gjøre alle Bekostninger paa min egen Pung uden derpaa at gjøre ringeste Reflexion, da man dagelig ser, at en Vindmaker, der kan skille Kongen ved et 1000 Rdl. efter den anden kan blive anset som et Or-
 raquel og ikke har Forstand som et Nød stoer. ¹⁾ Imidlertid har jeg nu Prøven af Hr. Justitsraad og Hrr. Cancelliraad Deichmanns [p: Diechmanns] Skiæbne. Jeg vilde heller sætte Skiæl i 2de Sommerer end bygge Huse i 8 Dage for dette Pak«.

---

¹⁾ Her sigtes til Stivitz.

Han skriver videre ^{18/11}: »Hvis ikke Rau og hans Kroerie in totum afskaffes har Kongen spildt al den Bekostning, han har gjort, thi Collonien er alt bragt i saadan Liderlighed og Kortspil i Raus Hus, at de hverken sparer Søgend eller hellige Dage og det hele Natten lige til Dag, og deri er den gamle Breuner ikke den ringeste, sætter Mulkter paa fri Haand og drikker dem op«. Stivitz og Rau er intime Venner. — »Det er saavidt, at en Del maa nære sig nogle Dage med varm Vand de broker noget Brød udi til Ophold«.

Trappaud fortsætter: »Gud ved, hvad Belønning jeg faar for al min Umage og Møje, thi jeg ser, at flere vil have den Ære, jeg haver stræbt for; jeg har tit været i Tanke at forbande den Time, jeg paatog mig dette Arbejde, og vil Gud hjælpe mig hjem med Helbreden, skal jeg strax sige mig derfra, thi saadant Strabatz og Fortrædelighed er formeget for én Person. 6 skulde have overflødig nok i det, jeg alene gjør«.

Trappaud taler om sin store Risiko med Udlæg etc. »og daglig være omgivet med Løver og Drager, saa jeg kan med Sandhed sige, at jeg gruer hver Dag jeg kjører ud af Gaarden, thi jeg undgaar aldrig nogen Dag en eller anden Fortrædelighed, saa man maa have Heste taalmodighed«.

^{18/11} 1760: »Jeg sidder her nu mellem Løver og Drager; hvor jeg vender mig hen viser de mig Tænderne; naar jeg kjør ud til Collonierne stiger Hjærtet mig op i Halsen. Jeg er nu i Hauerdahl declareret allene for en Bygmester, og Stivitz for Øvrighed, som allene haver at befale; igaar hand var i Hauerdahl, skal hand have ladet falde en Del Truselsord mod mig; hvad min Dom bliver er Gud bekjendt; jeg har aldrig skiftet et ondt Ord med ham«.

»Det er Synd at han (Stivitz) maa jage de arme Bønder bare for et Syns Skyld uden at udrette det ringeste«. »Saaledes kommer en Hindring efter den anden; naar kan jeg komme ud af denne Elendighed, jeg er saa haardt klemmt udi; jeg er saa udmattet af den daglig Kjørsel og Fortræd, der møder mig tillige, at jeg er næsten halv død, og det haarde Vejr gjenner mig hvert Øjeblik i Sovekammeret. Gud hjælpe mig denne Gang i Land, saa giver det mig ligemeget, hvem der tager sig dette paa«.

En Brønd er skredet sammen i Kompedal, og Ovret af et Hus er taget af en Hvirvelvind, Kolonisterne preller ham for Penge til Vinterkvarter. »En Collonist fra Bensle-høj er gaaet til Viborg i Vinterquarter, men jeg forklarede ham, at han ikke skulde gøre sig Fait paa mere, end hvad de andres hos Bønderne kunde koste«. (24 Skilling ugentlig).

^{23/11} 1760. Trappaud er kommen i et saadant Oprør ved et Brev fra Hofman — at nogle oprørske Kolonister har klaget over ham — at han kun har sovet en Time sidste Nat, »og den øvrige Tid spasseret paa Golvet med en Chagrin, ja den største jeg har haft«. Han truer med Kommissionsundersøgelse, om man driver ham til det yderste — »da enhver skal faa at vide, hvorledes de arme Folk trøkes til deres ruin«.

I Grønhøj og Hauerdal »lider Høvederne stor sulgt, og deres Faar ved Grønhøj dør temmelig«.

^{26/11}. Trappaud taler om Stivitz »det onde Menneske«, som har ladet disse Truselsord falde, »at han nu ved denne Klage har spidset sin Pen, og skulde han endnu spidse den en Gang, skulde jeg min Levetid tænke paa ham«.

I Haurdal er de fleste nu rykket ind i deres Huse uden 7 Familier, som er indkvarterede hos Bønderne.

^{3/12}. Søren Thestrup ¹⁾ har undersøgt Sagen med de 45s Klage; Baltzer er Hovedmanden, han »maa være en Spitsbub von Haus aus. Kommer den Karl ikke her fra Collonien til et andet Sted, bliver det aldrig godt. De gode Herrer skal se Løyer af Forbøret, som faa, ja ingen og de 45 ved sig, hvad de underskrev«. Ogsaa han jamrer over sine Kvaler. »Thi min sidste Skive-Rejse havde nær kostet mig Livet, da jeg væltede og knuste mig, fik der-til en stærk Forkølelse, efterdi jeg maatte rejse hen og hjem om Natten, da det var paa det yderste af Ugen«. Han kan ikke faa Bud efter Posten. »Af Kolonisterne vil ingen gaa til Posthuset, thi de agter os paa denne Tid som smaa Dreng«.

^{6/12}. Trappaud: »Endelig har Vinteren dreven mig hjem igen«. »Naar Kongens Penge ophører vil det først vise sig, hvormange Kolonister Kongen har«.

^{14/12}. Trappaud taler atter om Stivitz og Konsorter: »Heraf kan man se saadanne Vindmageres Capacitet — — saadanne Folk forblinde kuns en stor Herre ²⁾ med deres Plæderen, hvorved de gjør Miracler med Munden, som gjør Projecter som giver Skin af store Fordele, og naar det kommer til det Reelee, saa ligger hun i Moratzen, exempel gratias, hvad Miracler har Cap. Kalen ³⁾ gjort, hand fik Character som Capitain og 1 Rdl. daglig for at narre Kongen; nu Kyllinge-Hovedet, ⁴⁾ der som en Oracle er oversendt og efter Sigende bærer i Kjbh. den Ros, at alting beror paa ham; hvad er saa tilovers for mig, der gjør alting alene, uden Forfølgelse; hvad Tak har Løjt-

¹⁾ Kasserer ved Kolonisationen, en Stilling, han i Længden ikke taalte, men døde som Kassebedrøver, 1763.

²⁾ ∴ Moltke.

³⁾ Kaptajn Ludvig v. Kahlen, om hvis Virksomhed der er talt i min forrige Artikel om Hederne (se Jydsk Hist. og T. 1906, S. 376 ff.).

⁴⁾ ∴ Stivitz.

nant Hartmann¹⁾ for al hans Flid, er ikke alting forkert, hvem har mere Medhold og Recommendation end de største Bedragere og Spitzbuer; naar Kongens Penge ophører, saa vil jeg se, hvormange Kolonister der bliver i Haurdal, der baade kan og vil gjøre noget deraf; alt hvad der ruinerer de fattige Folk bliver tilladt og maintineret, saa kan man let gjøre Regningen paa Enden, de fattige maa lade sig gefalle at trykkes, derved forgaar Lysten paa dem; den som er stræbsom og taler paa Retten, den hedder en Rebeller; det er i sig selv et dovent Slags Folk og desuden viser ingen Lyst uden til Kroet; de skal i Sommer have brugt den Skik, at saa tidlig Lærken sang, gik de ud at pløje; naar en Time var forbi, spendte de fra og derpaa strax til Kroes og tage sig en Pæl Brændevin; saa var den Dags Plouning til Ende; naar nu hver Mands plouede Jord af upartiske taxeres, saa faar man deres Flittighed at se, og det er dog strax udenfor Byen; hvorledes vil det blive, naar de faar en halv Mil til 3 Fjerdingsvej, Kreaturerne handles ugudelig med; den som er dette foresat forstaar ikke Agerdyrkning og lader det komme an paa dem selv; de klager alt at de er for mange.

^{24/12.} Trappaud: »Nyt maa jeg melde, at Faarene begynder stærkt at døe i Collonierne, og at Kyllinge-Hovedet²⁾ gaar trimeltyk med Projecter; med Tilladelse at melde vil han have anlagt en Papier Mølle ved Kaarup Aae. Jeg beder for al den Ting: raae ham ikke fra, men lad Narren løbe, hand har haft en Collonist med sig og beseet Leiligheden.

Han skriver om Kroholdet i Raus Hytte: »Skeede det ikke under Skjelsætningen, at Nicolai Beisel drak sig

¹⁾ en af Hedens Opmaalere.

²⁾ Stivitz.

saa fuld hos Rau, at de maatte bringe ham hjem og holde Vagt hos ham«. Saadan flere. Rau skal udbetale dem deres Ugepenge og la'r dem saa ofte drikke dem op i hans Krostue. Nej »denne Kroerie er en Ødelæggelse for den største Del af Collonien«. — Er det lovligt, at disse Regeringsherrer idømmer en Mand Mulkt paa 2 Mk. 12 Sk., fordi hans Kone kommer i Strid med Naboen, som med Vallentin Fux er sket, og saa selv bruger Pengene til egen Nytte. — Rau raabte til gamle Breuner over Gaden: »Hr. Gevatter, heute kriegen wir was zu sauffen«.

Han forlanger kun Satisfaktion af Christ. Rau, »som den der har undsagt mig«.

Om Thestrup som Kasserer siger han: »Dersom Kongen ikke sættet en dygtig Karl til dette Arbejde og skiller os ved dette Brammerie, bliver det for Gud Skarn«.

7/1 1761: »Jeg har den Ære at betakke mig hos De gode Herrer for Deres velmente Filicitation«. Trappaud vil ha' Stivitz væk og sin Svigersøn ind. — Et Hus er blæst om i Hauerdal i sidste Storm. Stivitz skrev til Trappaud og bad om at maatte bygge et efter sin Tegning; »men jeg svarede ham ikke derpaa; nu kan De se, hvor liden Hjerne der sidder i den Kyllingehoved, der vilde defigurere hele Collonien med saadan Monstrum af en Bygning. — — Dersom jeg nu kan faa gode Tidender fra Greve Moltke, saa faar jeg min Hjerne i Stand igjen; thi den Klage, jeg ikke kunde faa til Erklæring, havde bragt den ren i Disordre«.

Friedenreich siger, at de har plukket hans Lyng; Trappaud protesterer og forlanger at faa Skellet optrukket. — Alle Faar er nu døde i Hauerdal. Kolonisterne plager for Penge. 18/1 1761. Det sidste tækkede Hus i Hauerdal er blæst om, »saa det er fatal i alle Ender«. Stormen huserer stærkt paa Ahlheden nævnte Vinter, vælter Husene et for et; de staar paa en enkelt Sten usyldede og ingen

Ting i dem. »Her paa Gaarden (Søbygaard) har hun røstet Husene saaledes, at baade jeg og mine Folk maatte være oppe snart den ganske Nat af Frygt, at Husene skulde falde ned. Tagstenene slog hun af i Hundredetal«. For 16 Aar siden slog Stormen 10 Fag ud i Laden. »Hvad Resistance vil da et aabent Hus gjøre paa en vild Mark«.

^{24/1} 1761: »NB. Den storeslagne Daniel Fischer paa Keilstrup troer jeg nok loed sig nøye med de halve Diet Penge, naar Geheime Raaden vilde give ham Løfte paa Rompen af en Character, naar Hans Tjeneste er ude, som Camer Raad«.

3 Huse er faldne i Hauerdal, »hvor der var 3de til, som var paa Rok, men til al Lykke var en Bonde af Skræ en halv Mil derfra, som havde tjent en Del Penge ved Tækningen, saa ærlig og kastede sig paa sin Hest, siden han bar Tvivl, at Husene kunde resistere mod den stærke Storm, og med Støtter reddede disse Huse«. — En Kolonist, der boede i en Hytte 20 Skridt fra et af de truede Huse, bad Trappaud, at man vilde lade det vælte, saa vilde han selv bygge det bedre. — »Nu kan de gode Herrer se, hvad Omsorg og Eftersyn Kyllinge-Hovedet har for Bygningerne, der ikke lader sig det allerringeste være angelegen. Iligemaader kan de se, hvor malitieux disse tyske Knegte er, at de ikke vil bære den ringeste Omsorg for deres egne Huuse«. — En Kolonist Adam Cumbler¹⁾ har lavet Fest i Vorbasse, slaet »danske Bønder« og ituslaet Ruder i døddrukken Forfatning.

^{4/2} 1761. Trappaud klager stadig over Raus Krohold, der fordærver Kolonisterne. Nu skal de til at foreta' Opmaalinger paa Friedenreichs Ejendom. »Og det er en impertinent Mr., der visselig vil gjøre Kromspring, om han kan komme til dermed«. »At Rau faar en liden Skrifte

---

¹⁾ Bønderne kalder ham Gombler, hvorfor ikke Bomler?

Præken er en Salve paa hans Hoved, thi han er en perfect Spitzbue og Rebeller tillige; naar jeg sætter den gamle Breuner til ham, saa er de 2 Alen af et Stykke.«

^{15/2}: »Jeg maa le, naar de skriver om Dr. Erichsen ¹⁾: han er den flyvende Mercurius; snart her snart der, men hans Rejser maa koste Kongen en Haaben, at han laaner Penge af Dem, er, fordi han trænger, og at han ikke betaler igjen, er nok fordi han har optaget saamange, at han ikke tør gjøre Ansøgning om flere, saadan en Husholder ser jeg ham an for«. »Hvad jeg siden faar for min Umage, vil Tiden lære, men Kroppen og Pungen gaar det løs paa; jeg har haft værre end den, der gaar i Skubkarren; nu gjør jeg ingen Regning paa min Svigersøn at blive her efter disse Conjunctioners Omstændigheder«.

^{22/2} 1761. »Efter de Omstændigheder de behager at melde om vores dyrebare Konges Benbrud, saa ser det i mine Tanker farlig ud; jeg forstaar mig ikke paa, at Kongen ikke har saa erfaren en Cirurgus, der kan lægge et Benbrud, da det er en Cour som baade en Bonde og en gammel Kjælling her i Landet tit og ofte gjør og det i en Hast. Gud i Naade bevare Kongen, at ikke Koldfür slaar dertil, da det vilde se maadelig ud i disse critiske Omstændigheder«. — Kun en Sommer til, saa vil han ikke mere. »De Fortrædeligheder, som jeg kan takke S. for, og den Fatigue, jeg udstod forleden Aar, er endnu ikke forvunden, saa jeg gruer for det tilkommende, allerhelst jeg da faar et maadeligt Logement, der bliver hos Bonden i Raunholt, saa jeg maa vel lade mig nøje med engang varm Mad om Ugen, om det endda kan faaes«.

^{26/2}: »At Stivitz skal til Holsten selvanden det kom mig saa latterlig for, at jeg nærved havde faaet Ondt i

¹⁾ Dr. Johan Gottfried Erichsen skulde være Kommissærerne behjælpelig ved Hedens Opdyrkning (Biogr. Lexikon).

min Mave. Med det samme haaber jeg, at vi kan se til-
ende i denne Hjørne«. »Det skal være mig kjær, at den
stakkels Hartmand kan blive hjulpen«.

⁸/₃ 1761. »Jeg har faaet Brev fra en god Ven ved
hvem en stor Herre, som er min Ven, har ladet mig ad-
vare, at jeg maatte tage mig i Vare, ikke herefter at gjøre
nogen Vanskelighed af Colloniernes Fremme; hvad dette
er, forstaar jeg ikke — — men jeg maa slutte, at det er
en Frugt af Stivitzes Relationer, der har Behag udi at
sværte mig det bedste han kan; gid jeg kuns kunde faa
ret fat paa noget, saa skulde jeg holde fast. Nu har jeg
prøvet at være udnævnt Commissarie i Kongens Sag, og
nu Bygmester for Kongen; dersom jeg nu ikke hytter
mig for sligt herefter, om Gud vil lade mig leve, saa maa
hele Verden sige, jeg er en dum Dreng«.

¹¹/₃: »Det gaar ingen Steds galler til end i Verden!
Gud ved hvad Udfald et og andet vil faa; jeg takker Gud,
at min Tid kan ikke blive længe, thi foruden den Alder,
jeg har, saa hjælper Ahlheden mig af med nogle [Aar] til«.

¹⁶/₃: »De holder alle imod, og jeg maa alene trækkes
med al Ting, og de mange Omstændigheder som kommer
i Vejen fører alle Ting i Langdrag; Kongen kan aldrig
betale mig den Slaverie og Fortræd, jeg maa udholde
for alle Ting; nu ligger alle Haandværksfolk mig paa
Halsen sildig og tidlig og vil arbejde, og Træet staar i
Skoven og groer endnu. Heden har jeg fuld af Folk at
slaa Lyng, og Friedenreich skal efter disse Folks Beretning
have givet sine Bønder den Ordre, at lige saa [hurtig]
som disse Folk plukker, saa skal hans Bønder kjøre det
hjem; jeg har da instrueret dem, hvad de har at holde
sig efterrettelige. Saa alle sætter sig paa Bagbenene, og
jeg maa alene ligesom Kongen af Preussen holde ud med
dem, thi mine allierede er mig saalangt fra Haanden«. Han
beder om, at S. Thestrups Fuldmægtig maa blive »en

skikkelig dertil vel skaaren Person ved Navn Johannes Kjær her fra Egnen, paa det der engang kan komme et fornuftigt Menneske at bringe alting i sin Orden, der kunde være en stor Lettelse for mig«.

^{19/3}. Stivitz omtales igen; Udhusene laves om. »Imidlertid læste jeg samme ikke uden Alteration, saa mit heele Legeme kom i saadan Røstelse, at jeg frøgtede for en ond Suite«.

^{19/3} 1761: »Paa det at al Galskab kan blive opfyldt, saa har jeg Lyst strax at forfærdige én eller tvende Bygninger og lade føre ud, da Djævelen vil livagtig spille mellem Kolonisterne, og saa faar man den bedste Revange.«
»Jeg tror ikke, vi faar Rolighed, før vi enten løber derfra eller honetement stræber at faa vores Afsked, thi der kan ingen ærlige Mænd entrere i nogen Ting med slige forvirrede Collegianter. — — Behager de gode Herrer at se, hvad Rompen af en Inspektør kan gjøre paa fri Haand at indløbe med en Forestilling og faa samme approberet«.

^{23/3} 1761: »Igaar kom 3de Lyngplukkere til mig, som rusker Lyng til Hauerdals Bygninger, med den Beretning, at Friedenreich paa Palstrup har fundet for godt at opbyde en stor Del Husmænd af hans Gods at ruske Lyng, saa han allerede skal have oprusket 600 Traver, under det Navn, til hans Godses Fornødenhed, og efter deres Sigende vil Tækkelønget snart faa Ende, i Fald han saaledes vedbliver, og da han aldrig forhen har ladet Husmændene ruske Lyng før Gaardmændene, saa er det en klar Bevis paa hans nederdrægtige Væsen, at han gjør det af bar Ondskab og gjøre os forlægen for Tækkeløng«. Hans Bønder kjøre det hjem, som de andre plukker. Thorning og Knudstrup Hyrder havde ladet deres Fæ spolere 6 Traver, »som de (Folkene) maatte samle vidt og bredt op igjen og binde, der næsten tog dem en halv Dag.« Der har staaet 300 Traver Lyng i Heden Vinteren over,

som Trappaud ikke turde kjøre hjem af Frygt for, at Kolonisterne skulde anvende det til Brændsel. Saadan lod Fr. ogsaa tidligere sine Folk plukke Lyng vidt og bredt paa Kolonisternes Side af Skjellet det første Aar, de kom.

^{25/4} 1761. Ahlefeldt: Nogle modvillige Kolonister, hvoriblandt Anthon Paoli, der var forvist Jylland og havde nedsat sig i det hannoveranske, maa atter vende tilbage til Ahlheden, da man formoder, de nu bedre ved at skjønne paa Kongens Naade.

^{25/4}. Trappaud mener, at det nu er Stivitz, som — gennem Ahlefeldt¹⁾ — »regerer os alle sammen«; han snakker om »grovt at tale«, »grove Leune«, »saa vi plat dependerer af den Faarehovedes urimelige og usandfærdige Slåder«. Stivitz' Huse vil Trappaud ikke befatte sig med, for det første vil det »blive noget Kluder og ubestandig Tøy, der vil baade gaa ud og ind«, for det andet »vil jeg ikke exponere mig at faa Halsen brækket af nogle ugudelige Kropper, der saa hart sætter sig mod denne Forandring, og allerede har vedtaget ikke at røre det ringeste til nogen Assistance«. Lad Stivitz komme tilbage »og selv udføre sin Dessen«. Trappaud har 60 Huse færdige og skulde snart bringe Resten istand. »Det er noget forunderligt Tøy; der raabes paa Sparsomhed, Gesvindthed, Føyelighed mod Collonisterne, og dog kommer Ordre moed alle 3de Poster, og det kan en Foed i Hose gjøre altsammen færdig, som 10 Kloge knap skulde bringe i Stand igjen«.

^{30/4} 1761: »Fornødenheden udkræver, at de gode Her- rer vigilerer for, at Collonisterne faar en fornuftig Inspector, der kan blive sat i Myndighed at straffe dem paa Vand og Brød, naar de forser sig, thi ellers bliver det til Galskab. — Skjønt det er dem forbuden at afbrænde Hede,

¹⁾ Hans Ahlefeldt.

saa har Collonisterne ved Grønhøj funden Fornøjelse i forleden Uge udi en stærk Blæst at stikke Ild i Heden; at Material-Vognene hafde Umage at rædde sig, de maatte kaste Stenene af Vognene og jage, hvad Hestene kunde løbe for at finde en grøn Plads, hvor ingen Lyng var, at rædde Vognene paa, og det var knap at faa saa megen Tid at faa Hestene fra Vognene, ikke desmindre maatte de lade et Par Hammelstokker med Seletøj i Stikken, som blev saa opbrændt.

Ved Frederiksdal har Collonisterne efter Hjemkomsten fra Vinterkvarter ogsaa funden Fornøjelse i at stikke Ild i Lyngen; var ikke Kolonisterne ved Grønrose komne med deres Spader og gravet, var alle Bygninger brændt. »Jeg maa og melde, at en stakkels fattig Mand kom til al Uheld kjørende med en Læs Foering, han havde kjøbt, over den anstukne Hede ved Grønhøj, han fik knap saa megen Tid at kaste Foeringen af Vognen og give til Pris, at han kunde redde sig med Heste og Vogn; de taalige Hunde betænker ikke, at de gjør sig selv den største Fortræd og betager sig den Græsning, de for tilstundende Vintere skulle opholde deres Kreaturer med i Lyngen, saa at det ikke nytter, at Kongen giver dem Faar de første 4 à 5 Aar. Imidlertid gjør det saa meget, at isteden jeg kunde faa Lyng til Tækning paa en Fjerding Vej, maa den nu søges en Mil [borte]. De omboende Folk er bange for deres Huse og Korn.

⁴/₅ 1761: »Vi har vel Aarsag at sige: Gott helf uns arme Rostocher Kinder! Det lader ligesom den ene Sorg kommer og slukker den anden; igaar kom noget med Posten, det er ren Rau Gal. — Kong Hans' Højesteretsdom for, at Engisvang (ikke Kongen) ejer Kolonierne i Alheden. Om Stivitz: »Jeg skulde aldrig tro, at Manden ville spilde Kongen saa mange Penge, at bederve saa mange Bygninger, naar han aabner Fornufts Kisten.

Der er sat en Inspektør over Kolonisterne »af en Marchan Ruinée af Naun Thorup og beskrives af en kjon rund Samvittighed, der accorderer got med Collonisterne, og hvis det er saaledes faar vi baade at have en Bogtrykkeri og anlagt Aviser for Ahlheden, thi det vil vel ikke fejle, at der jo vil forefalde noget nyt, det gaar med Ahlheden som med Grønland, det var nogle pudsige Soubjectummer, de sendte derhen. Gud lad mig skilles vel derfra, saa maa det gaa siden, hvorledes det kan.«

^{10/6} 1761: »Nu sidst 8. Maji om Eftermiddagen Klokken ved 2 Slet har Colonisten Martin Meyer skudt Ild paa Væverens Hus udi den sidste opbygde Gade i Hauerdal, hvor Ilden fløj over Gaden og stak Ild i et Hus, og derfra tilbage igjen i et andet Hus i første Rad og stak Ild i det 3. Hus, som var antagen af 2de de sidste ankomne Collonister, og som var flyttet paa deres Loft med al deres Boskab, hvis 2de Koner sad paa Loftet, da Ilden kom i Huset og havde nær brændt med af Mangel for en Stie at komme ned paa; for den ene af dem brændte 100 Rdl. og en nye Klædes Klænning med mere, og den Stakkels Væver mistet 2 Væve med hans Boskab, paa hvilke Folk er en stor Jammer. 2de Snedkere mistet al deres Redskab. Jeg har strax skrevet til Randers, saa hurtig som muligt at hugge 3de nye Huse igjen.« Forhøret melder, at Meyer vilde skyde en Fugl paa Johan Erich Schades Tække; han laante Teglbrænderens Bøsse, skød og lod Forladningen ligge paa Taget, uden at det bekymrede Meyer. Mandfolkene var i Marken, saa der var ingen til at dæmpe Ilden.

»Af Geheime Raad Ahlefeldts Brev til os, seer De gode Herrer, at vi nu maa vedblive vores Bygninger. Det gik an, sagde Spanie Præst, saa bar de ham i Kroet. Havde jeg ikke været saa stærk avanceret med Bygningerne, saa havde der ingen Rædning været, men nu skal det gaae

som Kjæb i Hiul.« »Nu dette Øjeblik var Schulzen Budtz hos mig fra Sigten, man maa korse for sig, som disse Folk tager afsted. En Colonist var med ham, den er disse Rebeller falden ind paa og pryglet ham, fordi han ikke vilde tage Parti med dem mod denne Budtz, som skete, medens Budtz nu sidst var i Frideritcia, dette burde ikke gaa ustraffet hen.«

Hofman skriver ^{15/5}: Papirmageren venter de hver Dag. »Budtz ved Christianshede have vi haft ligesaa gode Tanker om, som Deres Velbaarenhed, men vi har erfaret, at han ikke var i sine Gjærninger, som i sin Tale — —.«

^{29/7} 1761. »4 Kolonister har drevet deres Stude ud paa Rabis Mark, og ilde slaet en Bonde i Rabis.«

^{1/7} 1761. Trappaud: »Jeg takker for sidst fornøjelige Selskab i Knudstrup, men siden den Tid har jeg været i en stræng Skole; min gamle Svaghed har indfunden sig hos mig og med uhørlig Smærte og Pine holdt mig i 8 Dage, og endnu er dette ikke rent borte; dersom jeg bliver saa ulykkelig, at denne Svaghed falder mig paa i Heden, maa jeg absolut forgaa, i Henseende jeg da mangler den fornødne Pleje, og jeg kan ikke stille det uden med varme Hauer Poser, der contennerlig maa skiftes Dag og Nat i al saadan Tid, at jeg tilsidst er halv opbrændt over min Kryds, saa hun kan sidde i Vabler, som en spansk Flue havde lagt derpaa, og hvis det ikke kommer saa gloen hed paa, har jeg ingen Følelse af Varmen; dette, som jeg nu i 12 Aar har dragets med, er jeg vis paa at følge mig i min Grav.«

^{18/7} 1761. Trappaud skriver om nogle Sten, som Kolonisterne har taget fra en Bonde i Sjørup, taler stadig forsægteligt om »Kyllinge-Hovedet«, »dersom der var saa megen Forstand ved den Dover Hoved, at hand vilde consulere fornuftige Folk, saa fandt han dog en og anden, som hjalp ham til rette, men han er saa caprissieus som en gammel

Kariol Hest, thi hvad han falder paa skal gaa frem, enten det kan gaa an eller ikke. — Havde han ikke været, havde vi nu været i fuld Stand her og med mindre Fortræd og Bekostning.« »De gode Herrer maa jeg erindre, at de stræber med, at de arme Bønder ikke skal besværes med Kjørselen under Vinters Hjærte som forleden Aar.«

De to Colonister, der stjal 6 Rdl. fra Rau, hensættes i Tugthuset.

^{14/7} 1761. En Placat om de Straffe som Kolonisterne kan rage sig til: 1ste Gang: 8 Dage paa Vand og Brød, næste Gang Tugthus eller endnu værre Straf. »Wornach sie sich zu achten und für Schaden zu hütten haben.«

^{18/7} 1761. Trappaud og Hofman jamrer til hinanden.

Trappaud: »Det gaar mig ligesaadant, thi alle mine Anstalter ere onsomst, Colonisterne tager saa for sig selv, estimerer ingen Ting, spolerer Materialerne, og det for Materialfogdens Næse, naar de kommer til Byen tager de dem med Magt, ja hvad Skillerum af Brædder der nedtages, tager de med Gevalt bort og slæber til deres Huse, og saaledes gaar det med Stenene ligesaadant, saa jeg ikke er capabel at faa et Hus færdig i nogen Coloni af saadan Aarsag, om det skulde gjælde mit Liv, og i hvilken Koloni, jeg kommer, truer de at vil klage, at de ikke kan faa deres Huse færdige.« Murmesterne render deres Vej for at ta' bedre Arbejde. Trappaud beder Hofman anbefale sig nogle Haandværkere, »og særdeles om jeg kan faa dem fra Landet, thi de af Kjøbstæderne holder Kroet bestandig, nu jeg var derude, maatte jeg jage én bort, der drak, til hand fik et Slag 2 à 3 Gange i Rad; det var ved Colonien Grønhøj; in summa: alle Ting er raugal der ude, Colonisterne vil ikke befatte sig med Plidz Arbejde, en Kalkslaaer kan ikke holde 2de Murmestre allene vedlige at slaa, saa maa de røre Leret saa tynd som Vælling, og Væggene, de murer dermed, søger sammen, at naar de rører ved

dem med en Finger, falder de ud, det saa jeg nu i Kumpe-
dahl, saa I Hr. Justitsraad kan ikke tro, hvor misfornøjet
jeg rejste hjem?« — — »Og ligesaa galt som det gaar ved
Bygningerne, ligesaa galt gaar det med deres Oeconomie.
En Bonde, som kjørte mig hjem, fortalte, at der var 3de
Colonister ved Kumpedahl, der havde kjøbt sig en dansk
Plov og gjorde Fællig med deres Stude, hvormed de be-
gyndte at ploue, men de andre Colonister mulkterede dem
strax for 3 Mk., og de maatte ikke drive i fælles Græsgang
med de andres Kreaturer, og havde nogle faarne Dag
skieret Tørv i Graae Mose, hvoriblandt var én, der skiaer
en hel Dag saa mange Tørv, han kunde bære hjem paa
hans Røk«. En god Inspektør maa til. — »Naar jeg
kommer paa Skjelsætning (hos Friedenreich) tager jeg
Protokollen, en liden Bord og en Stol med, saalænge vi
er paa hans Ejendom, da han kan gjøre sig forsikret, at
ifald han understaar sig at komme frem med slig en Op-
førsel, binder jeg ham fast til Protokollen, da han maa
vente en maadelig Følge for Resten«.

^{15/8} 1761. En Bonde fra Engelsholms Gods stjæler
Brædder fra Kolonien i Randbøl og har ogsaa andre
Skjælmstykker paa Samvittigheden, men »da han er en
forvoven Gast«, har ingen turdet angive ham. — Her er
Tale om Michel Jensen i Vandal.

^{26/8} 1761. — — Naar Høsten er forbi »rejser jeg ud
igjen til min Bondehytte i Siberien, hvor Tiden falder
mig kjedsommelig«.

^{6/9} 1761: »Jeg er halv melacolisk for Murmestere, jeg
har kun faa, og de løber bort dertil, hvorudi det for-
bandede Kroeri er Skyld, thi om Søndagen drikker de
forfyldte Bester sig saa fulde, at de ikke kan forvinde
det den hele Uge, formedelst den stærke Eftertørst, og
saa gaar de Bester forrykt og kand intet gjøre, er da
aunsyg (avindsyg) og øver Klammeri, og saa til Slut-

ning løber de bort, saa jeg er ilde fahren«. — Alle er nu i derts Huse i Hauerdal og Sigten. Men han fattes altid Materialer. — »Budtz er et ondt Menneske«; han hidser Kolonisterne paa Materialfogden. Kolonisterne ta'r Træ i Horbelund uden Forlov. »Nu maa jeg ud igjen, skiønt jeg ikke har mit Korn inde, saa det er mig en fortrædelig Kommission, og om det skal vare længe, bliver jeg til en gaaende Staader, saa som der meget bliver forsømt for mig«.

^{10/ø} 1761: Papirmageren er kommen, men han ved ikke, hvor Møllen skal ligge. Trappaud haaner denne Mølleplan. »Ellers maa jeg falde i største Forundring, at der reflekteres saa højt paa saadant et taabeligt Menneskes (s: Stivitz) urimelige Project; har nogen i sine Dage hørt, at man kan bygge en Mølle ved en matriculeret Møllers Bagvand eller paa en Fremmeds Grund, hvortil ingen Rettighed haves«.

^{10/ø} 61. Thestrup erstattes som Inspektør med en anden. Forholdene i Hauerdal er nu rolige og bedre. »Jeg glemte heller ikke at rose dem«. Det var altid daarligt og galt i Stivitz' Tid. »Men se om det ikke blev godt, siden vi blev det Ukrud qvit«. »Nu lever jeg i det faste Haab, at vores Kolonier bliver de bedste til hele Verdens Forundring, der ikke fornøjer mig lidet, thi jeg har al min Tid haft den Lykke at udføre mine Forretninger med honneur, og det Haab lever jeg endnu udi denne Gang«. »2de Ting falder mig forunderligt: 1st, at Kongen ikke vil betale den reformerte Præsts Rejse til Kolonierne, og 2de, at Baron Testrup maa opføre en Bygning for en Landløbere til ingen Nytte, og derimod skal det nægtes Inspektøren, der paa ingen anden Maade kan faa Bopæl. Hvorledes Vedkommendes Jügement er, forstaar jeg ikke. Dersom det stod til mig at diktere disse store Banquerotterers Straf. skulde de i Daarekisten alle sammen«.

¹⁰/₁₀. Karup Aa-Møllen opgives; nu skal det være ved Haller Aa.

¹²/₁₀: »Men jeg maa beklage, at Lykken er ikke saa favorable for mig, thi Kolonisternes Selvraadighed og morderisk Opførsel ved Frederiksmose har jaget Murmesteren med Svende og Kalkslaaer ren bort og vil aldrig komme der mere«. »Hele Allarmen oprettede Konen i Huset, som de arbejdede ved. — — Kalkslaaeren havde forlangt en Strip at hente Vand i til Kalkbunken; saa kom hun med en Potte, som var stopet med Papir og Kluder, og begjærede for den en ny Potte, om den kom i Stykker.« Kalkslaaeren nægtede at ta' mod Potten; Konen skjældte; Manden kom til og gav Hug ud, Kalkslaaeren hug ham tilside, Naboer kom til og faldt over ham; men han stod sig endda. »Da Konen saa dette, løb hun ud og tudede i en tillukket Haand, hvorpaa alle Kolonister kom tilløbendes en efter anden og lagde Haand paa ham; men den anden Kalkslaaer, som saa denne Adfærd og vilde styre tilrette, blev af denne Mængde Folk kastet paa sit Ansigt i formeldte Grøft, hvor de stod og trad paa ham; midt i denne Allarm blev Smidt dette var og jog dem fra hinanden, men den som blev nedtraaden kunde i Førstningen ikke komme til sig selv igjen og ser elendig ud. Saa at det er en klar Bevis med denne Signal, at de har oplagt Revolt imellem sig. Ved Grønhøj har de ligeledes Signal til Sammenrottelse, som er, at de sætter 3 Fingerender sammen og fløyter der igjennem, saa kommer de løben; der havde i disse Dage nær bleven et Blodbad imellem dem og Bønderne ved Høleverencen; de tydske løb sammen med deres Haker og Bønderne toge til Vognkjepperne; det kom deraf, at Høbundterne vare noget smaa, som de paastod at Bonden skulde betale og i dessen Mangel vilde de arrestere ham — — og havde Materialfogden ikke kommet dertil at styre det, vilde Co-

lonisterne have taget som sædvanlig lige som de var stærkest«. Saadan overfalder én en Murmester og hans Søn. Først »gaar han til Mesteren, som i det samme, hand kom ind ad Døren, havde den ene Ben i Buxerne at trække paa, tog ham i Haartoppen og slog ham i Gulvet«. Nu vil de ikke være der. Her maa statueres Ex-empler! Snedkerne gaar bort for Kolonisternes Voldsomhed; de stjæler Materialerne; Snedkerne har intet at bestille, trues med Hug om de mukker. Det er Stivitz, der har begyndt at se gennem Fingre med disse Uordner.

^{22/10}. Haandværkerne er nu »med Sak og Pak« rent borte; Kolonisterne stjæler alle Lægterne, 4—6—8 Tylte og gemmer dem paa Lofterne, i Foderet etc. Saasnart Stenene kommer af Teglovnene, kører de gamle Kolonister med deres Stude hen og henter dem Nat og Dag, saa de kan faa Husene færdige, somme Aar et Par Tusinder. Der er et Brev fra Ahlefeldt, »hvor i vi faar et Rab alle 3de«; endda Tr. har stridt saa meget denne Sommer, »ligget i en Bondehytte og nøjet mig med tørt Mad, som jeg lader komme fra Hjemmen, og rejst hver Dag mellem Kolonierne og nu i de 8 Dage, jeg var der ude, overmaadig frussen, gaaet ud af et koldt Hul om Morgen og kjørt hele Dagen mellem Kolonierne i dette haarde og stærke Regnvejr og om Aftenen kommen i det kolde Hul igjen uden at kunne faa noget varmt Mad at vederkvæge mig paa, og endnu at tage mod saadan Compliment, det er al for haard en Belønning for vel gjort«.

^{25/10}. Trappaud er syg igjen og nedslaaet. Lad nu de andre Amtmænd forsøge, om de kan gjøre det bedre. »Nu er Colonisterne ren forbandet ved Grønhøj, og Autor til dette, er Skolemesteren der« — — »og bliver denne overmodige Skolemester ¹⁾ ikke enten ren bortjaget eller et

---

¹⁾ Lorentz Hess eller Hasse.

Par Aar at gaa i Skubkarren, fordærver han hele Collo-
nien«. Skolemesteren har sagt, at Trappaud skulde hænges.
Haandværksfolkene flygter derfra, og Husene er halvfær-
dige. Murmester Sivert »skulde hænges ved Benene«. Skolemesteren kom til Trappaud og forlangte sit Hus færdigt; Trappaud svarede, at en Kone med et spædt Barn skulde først ha' Tag over Hovedet. Skolemesteren svarede, »at hand ikke vidste, hvordan det var med mig; jeg gav idelig gode Ord; hvorpaa jeg skyndte mig bort for ikke at komme i videre Discours med ham. Thi hans Øyesyn udviste et ondt Forsæt, og jeg pakkede mig straks bort. Da jeg alt var paa Vognen, kom én af de sidst ankomne Kolonister saa strunk med Hatten paa det ene Øre, sigende, han havde laant hans Kammerater paa Rejsen 6 Doukater, og die maatte jeg skaffe ham igjen«. Trappaud kjørte; turde ikke opholde sig derude, mens han spiste. »Saa jeg kan med Sandhed sige, at jeg aldrig har været med saadan Frygt i nogen Colonie som den Gang«. — Skolelæreren sa' under Bataljen med Ræddik ¹⁾, at »saa- fremt Ræddik kom ud paa Gaden, vilde han skyde ham som en Hund«. Burde *han* være Børnelærer! En Snedker kan ikke gaa med en Fjæl over Gaden, saa tager de den med Magt fra ham. En gammel Snedker hentede 6 Fjæl, som han skulde lægge Loft af; to Kolonister løb bag til ham, saa han faldt paa sit Ansigt med Fjælene oven paa sig og stødte sig slemt; Kolonisterne tog hver tre Fjæl og bar dem hjem. Han turde ikke klage af Frygt for, at de vilde slaa ham fordærvet. De holder sig en Snedker til at lave noget af Kongens Fjæl.

Chr. Sørensen, Materialfogden fra Frederikshøj, sad og nød et Glas Øl til sin Mad hos Slagteren; saa kom Skoleholderen og kaldte ham en Tyv og en Skjælm og

---

¹⁾ »: vistnok Rettich.

sa': man skulde prygle ham, saa de skulde føre ham derfra med Heste og Vogn. Amtmanden skulde faa samme Konfekt, Thestrup og Kloch¹⁾ ligesaa; thi de stjal Kongens Penge osv.

^{2/11} 1761. En Herre har været ude som »Spejder« og indgivet en for de ledende ugunstig Rapport, »skulde den mistænkte troværdige Mand have gjort dette Arbejde færdigt, saa maa der være faae Tarmer i hans Pande, som Assessor Bredahl²⁾ siger om de, der besidder liden Forstand, thi han talte med mig i Kloed Mølle, jeg føllede med ham derfra til Christians Hede, hand stod af Vognen der, og saa sig om, spurgte ikke om det ringeste, men med stor Høflighed tog imod mig og ligesaadant forlod mig, som er den første Gang jeg har talt og set ham«; hvorfor spurgte han ikke, hvis ikke han vil ha' sin Rapport underkjendt, »og sig selv ikke at blive gjort til en Løgner, som skal ske saa drøvelig«. Nu er alle i deres Huse ved Frederikshøj, undtagen to, der vilde vente for at gjøre Husene »desto duerhafter«; Julianeheide er i samme Stand om 8 Dage, »undtagen Mr. Skræder Beitzel« som har slaet Murmesteren, der derfor ikke vil gaa i Tøjet, før han faar Satisfaction«; i Christianshede er alle i Husene osv. — Skolemesteren ved Frederikshøj »er en obmaalt Skarn og Rebeller, der offentlig har declarat mig for en Tyv og Skielm med mere«.

^{8/11}. »Nu en nye Historie igjen, der har tildraget sig i Onsdags i Hauerdahl; 2de Snedkere kommer til Materialfogden og begjærer han skal skaffe dem Fjæl at forfærdige en Gaul med; saa henviser han dem til en Colonistes Hytte ved Navn Conrad, som boer i en af

¹⁾ Lukas Didriksen Kloch var Inspektør ved Kolonierne paa Ahlheden.

²⁾ Kammerassessor Jens Jørgen Bredahl til Vinderslevgaard.

de afbrændte Huse, de svarede, de tør ikke; derpaa gaar han selv med dem og bliver staaende uden for Hytten, medens Snedkerne tager Fjælerne, derpaa kommer Mand og Konen ud med deres Hund, samme falder Materialfogden i Kjolen, hvorpaa han slager Hunden fra sig med sin Kjæp, derpaa falder Konen ham an og vil gribe ham i Haarene, han støder hende fra sig, saa hun falder, i det tager Manden en Sten op og vil sætte ham i Panden, han griber til og tager Stenen fra ham, imidlertid kommer Konen op igjen og tager bag til i Haaret, og Hunden med det samme i Kjolen, og medens han ville skille sig ved disse Fjender, springer Manden gesvindt ind og henter sin Spade, hvormed han kommer ud og hugger efter Midten af hans Hoved, da Material-Fogden parerede af med Armen, det han kunde for Konen og Hunden; dog Hugget traf ham paa Siden og fik et stort Hul $1\frac{1}{2}$ Tomme med den skarpe Side af Spaden i Hovedet, gennem en ny Hat, som jeg selv har set, nu han var her i Gaar at klage; jeg har derpaa begjæret et Forhør igjen, som er den 5te i en Hast efter den anden«. — Anklager yderligere Skolemesteren i Grønhøj. »Imidlertid glæder det mig, at man kan gjøre den troværdige Mand til en Løgner«. Maa ha' 500 Rdl. »til at beafskedige Haandværksfolkene med«.

^{18/11} 1761. Da Thestrup og Klock forleden var i Grønhøj for at opta' Forhør over Skolemesteren, »fik Skoleholderen alle Colonisterne til at storme ind i Skolen, hvor Forhøret blev holdt, der gjorde saadan en Allarm, at de maatte ophæve Forretningen og sætte den i Knudstrup«.

»Jeg havde i Gaar en Wisite af Smidden Bernhart Bauer ved Graa Mose; han var her med 2de Vogne og 6 Stude for hver Vogn; jeg forærede ham en Smedie Blok og 3de Sækker Kul; det er en beleven gammel Mand; bad mig indstændig at formaae De gode Herrer at lade ham beholde sin Svigersøn i Huset hos sig, det

er en Soulagement for Forældre og Børn, som jeg og vil bede Die maa vorde føyet udi; paa Mandag faar han sin Smedie Huus ud.

^{2/12} 1761. Haandværkerne frasige sig alle at komme mere »til disse rebelliske Tyskere«; »imidlertid faar man at finde sig i Modgang, saa længe man er i Verden; som Spargamentet gaar, holder Colonisterne saa meget af mig, at somme vil skyde mig ihjel, og somme vil grave en Grøft og begrave mig levende«. Tør ikke bringe Fjæl til Kolonierne, »thi siden de ere komne i deres Huse ere de forbandet til at stjæle«. »Kort før jeg kom af Heden, kom 100 Døre ud til Hauerdahl og Grønhøj, men førend Snekeren kunde faa Dørene afsat til hver sit Hus, var alt 2de Døre paa Gaden i Hauerdal af Vognene bortstaalen og ligesaadant 4re ved Grønhøj«. Alt stjæles, Tømmer, Stolper, Fjæl; en Nøglesmed undsaa sig ikke ved at borttage en Skorstenshammer i et Hus oven for sig, medens Murmesteren var henne at spise. — — »Saaledes holder de Fandens Folk Huus«. — — »Hvis Gud ikke hjælpe mig i Land tilkommende Sommer, maa jeg give mig paa Flugten og desertere; faar de mig saa igjen, finder de mig i Tugthuuset. Saa har jeg været der vel. Imidlertid maa Tiden og Taalmodigheden dog en Gang gjøre en Ende paa Pinen«.

^{9/12}: »De gode Herrer kan ikke forestille sig, hvor Diævle blændt de Erpaquer ved Grønhøj er; de har 83 Tylt Fjæl«, men vil ikke slaa dem for de aabne Gavle, heller ikke sætte »Soeder« (Saadtørv) for deres Vægge, men selv laver de Skure af Lægterne og den plukkede Lyng og siger: »Kongen har betalt det, og det var Kongens Stude, som de brugte det til«. Saadan har de taget 300 Traver Pluklyng. Trappaud anmoder om, at Rejsepengene — 5 Rdl. til hver — maa tilbageholdes for Schrøter Smit, Jacob Müller, Fr. Rube, alle i Grønhøj;

de havde lovet at skaffe Lyng, men beholdt Pengene uden at komme med Lyngen. Lad dem dog faa nogen Straf, disse opsætsige, saa de kan holdes i Øerne, »ellers vil der endnu bygges Steile og Hjul til dem, thi de agter hverken Gud eller Mennesken«.

^{11/12}. En Kvinde straffes, som »har en forbandet slem Kjæve imod alle«.

^{13/12} 1761. Trappaud raillerer over, at det har behaget Kongen at beskikke Oberstlieutnant Wilhelm Ludvig von Petersdorff »at være Ober Inspektør ved samtlige Coloni-sterne i Jylland (udnævnt ^{1/12} 1761). Jeg maa tilstaa, at det er en magelig, roelig og fornøjelig Tjeneste, han har ud-bedet sig, dog holder jeg for, at det var lige saa godt at være den agende Post til Lolland. Hvis jeg ikke fejler, kjender jeg ham; han er fra Mecklenburg og var i min Tid Page hos Princesse Sophie Heedevig; ¹⁾ han har været Major ved en af de i Odensee inquarterede Cava-lerie Regimenter, maatte qvittere Tjenesten formedelst ham tilslog saa stærk en Fedme, at han ikke kunde komme til Hest, ikke heller kunde en Hest udstaa at bære ham, saa at denne Corpus passer sig godt til denne Tjeneste; hvis denne nu er den jeg tænker, saa vil der tænkes paa en Machine at fragte denne Corpus mellem Coloni-erne [paa]; der er en kjøn Spaserevej helst fra Ranbyld Hede til Ahlheede, og skal han have fri Befordring, saa kvæles alle de Bønderheste ihjæl i Wrads og Lysgaard og Hids Herreder, som skal slæbe ham frem; følgelig avancerer han ikke over en Mil om Dagen; det galleste i saa Maade vil blive for de mange Logementer under Vejs med mere; af Landvæsenet tror jeg ikke, at han har kunnet glemme

¹⁾ Før Trappaud blev Amtmand, var han som 18—20 aarig Knøs Page ved Frederik d. 4des Hof og bevarede fra den Tid gode Forbindelser opefter. Overinspektør Petersdorff fik sin Afsked allerede ^{2/1} 1763 »paa Grund af Svaghed«.

meget; thi han kunde ungefær være 14 à 15 Aar, da han blev Page, og jeg tror, han var 5 à 6 Aar til Hove, og derfra kom han til Cavaleriet, saa jeg forstaar ikke, hvad Mirakler han skal kunde gjøre. Vel er det, at Husene ere færdige, thi ellers blev de nok indrettet paa sin Meklenborgsk. Die skal nok se, at her bliver indrettet Schæfferier, saa er jeg bange, de opfylder Landet med lige saadan Mængde Knap-Kæss (∴ Faareost), som den nu er med Bancosedler«. — Naar der siden skal oprettes Colonier »vil ingen fornuftig Menneske befatte sig dermed men maa betjene sig af slige som Doctor Erichsen og Stivitz, der kan spilde Kongen en Haaben Penge; men mig synes, at disse danske Husmænd skulle henvises til de øde Stæder ved Etatsraad Hauch; saa var vi i Fred og Ro; vores Tak er lige stor, enten vi anvender Flid eller lader den blive, og at tage sig mere for end man kan overkomme er kuns at tilbringe sig nogle flere Reprocher, naar det ikke sker saa hastig, som de, der ikke forstaar det, tænker«.

1762. 10/1. »Det lader, ligesom der opstaar fremmede Gudder, der vil gjøre al Ting gallere, end det er. — Jeg erstauner over den Mængde Mennesker her trækkes ind, og begriber ikke, hvor de skal placeres. Jeg maa forestille mig, der maa indfinde sig nye Projectmagere, som vil bygge for dem, thi nu omstunder bliver de hørt, som bedst kan pludre og bygge Casteler i Luften«. Først var det Stivitz, der ødelagde alt, »og nu sætter de en Oberinspektør, der ikke har ringeste Kunskab i Landvæsen; hvis han besidder ringeste Forstand og han skal gjøre den udfordrende Tjeneste, maa han absolut søge sig en gammel bedreven Ladefoged op, der kan undervise ham i alle de regulerende Ting og stendig følge ham som en Fuldmægtig«. — Nu skal Papirmøllen nok ligge ved Løgager.

20/1. Nogle Kolonister er paa egen Haand rejst til

Kjøbenhavn for at klage; det er: Baltzer Barthal, Philip Lang (fra Frederikshede) samt Hans Georg Kriegbaum.

¹¹/₂. Trappaud kræver Justits i Kolonierne. »Dersom det Pak ikke tilbørlig bliver straffet, de andre til Exempel, saa tør hverken jeg, Materialfoged og Haandværksfolk komme i Colonierne, thi somme har ladet mig forlyde at gaa mig i Møde i Heden og skyde mig, andre vil salte mig ned, og Skoleholderen i Grønhøj (Hess?) vil ikke alene slaa mig at de skal kjøre mig bort, men skjælder mig for Tyv og Skjælm; kunde de gode Herrer formaa, at denne Knægt kunde faa sine rene Prygl kuns til en Exempel 4re Gange gjennem et Compagnie Landmilice, og saa et Par af Rebellerne, som overfalt Kalkslaaeren ved Graa Mose, det vilde gjøre en god Forandring«. Han taler om den Frygt, han maa udstaa i en ussel Hytte paa Heden med Kongens Penge hos sig — »imellem saadan ugudelig Pak — — allerhelst det er bekjendt, at en Del af disse Colonister har været Landløbere i Tyskland, og opholdt sig i Komplot med Tattere og følgelig, naar Kongens Penge ophører, formodentlig gribe til den forrige Haandværk igjen; saa det var et nyttigt Værk, at enhver Kolonistes Adfærd i Tyskland blev nøje examineret«.

²¹/₃. Mere Klage over Kolonisternes Ulydighed. »Igaar var en Snedker ude ved Kumpedahl, hvor han fandt de fleste i Kroet og var mesten drukken; de klagede sig, de kunde ikke leve længere derude formedelst at Brøet blev saa dyre; naar de nu ikke kan leve ved Kongens Penge, hvorledes vil det gaae, naar de cesserer! Det er øyenklar at se, at Heden ved dem ikke kan blive bragt i den ønskende Stand i Henseende, at Folket er douen, gad ikke arbejde. — — Alt dette maa den velbaarne Herr Ober Inspektør have faaet at vide, hvorfor han trykker sig for at komme, og jeg skatterer ham for et ulykseligt Menneske,

thi nu prætenderes af ham at sætte alle Ting i den ønskende Stand og hvad deri fejler bliver lagt ham til Last — —.

At fodre alene med gammel Halm gaar ikke. »Kreaturene vil faa Lus derefter« og ikke komme sig hele Sommeren. »Gud lad alle Ting komme i en ønskelig Stilstand igjen, at de kan faa Tid at tænke paa Kolonisterne«.

^{11/4}. Kolonisterne i Sælland »tillægges ikke stor Roes, skjønt de skulde være de bedste«.

Plakat ^{24/4} 1762 om Kolonisterne. Atter Tyverier af Brædder, Latter etc. og Trudsel om Straf (1. Gang »32 Lübschilling«, 2. Gang 8 Dages Fængsel etc.).

^{25/4}. »Da jeg nu sidst var i Randers, talte jeg med en god Ven, som kjendte Ober-Inspektøren; han har været Cansler ved Margrevens Hof og derfra kjøbt sig en Compagni ved Cavalleriet, og da det ikke ret vilde falde i Traad for ham, tog han sin Afsked som Oberst-Løjtnant, kjøbte sig saa en Bondegaard, hvorved han er bleven Margen Ruiné (s: Falittenspiller), og skal have søgt at negogere 200 Rdl. paa Anvisning af hans Gage, men ikke har været at faa, saa at dersom de og H. ikke griber ham under Armene og hjælper ham herud med en Forstrækning, kunde han maaske staa Fare for Indlager, og han kan ikke vel undværes, om han duer noget«.

I Kumpedal stikker Kolonisterne Ild i Heden; Inspektør Klock kommer og faar den slukket; saasnart han er borte, er der Ild igjen; og nu er alt afbrændt, saa de ingen Græsning vil ha' hele Sommeren.

^{2/6}. Hvad skal Plakaten udrette, naar ikke det forbigangne straffes. Trappaud kommer ikke i Kolonien, før Skolemesteren faar sin Straf. — En Murmester i Kumpedal »sukede« sin lille Hund paa en Snedker, der vilde hente Fjæl hos ham, saa Snedkeren nær var bleven spoleret i Ansigtet.

^{28/5}. Ildløs i Graamose. To Isterad Huse (3: Stuehuse) og en Lade brændte; en Kone kogte Garn og la' godt med Spaaner paa; Kolonisterne stod og saa til. — En ny Revolte med de Erpacher; de vander 100 Stude i Fløjgaards Dam Kr. Himmelfartsdag Kl. 7 Morgen; driver derpaa Studene hen paa Fløjgaards Mark. Manden gjør Kvalm; han og to Karle driver Studene væk. Kolonisterne løber hjem og henter 20 Mand med »Prygler og Hakker«; Bonden og Karlene spænder for en Vogn og vil kjøre til Knudstrup for at klage; Kolonisterne trækker dem ned igjen og prygler dem. Deraf Forhør og nyt Spektakel »Da jeg nu var ved Grønhøj, kan jeg ikke sige med hvor uforskammede Munde de attaquerede mig« ¹⁾. »Jeg beklager Julianehede; de kan umulig nære sig; thi jeg saa ikke Græs til en Høne«.

^{2/6}. Trappaud klager over, at han ikke kan faa Haandværkere for den ilde Behandling, de faar af Kolonisterne.

^{3/6}. Tre Kolonister, deriblandt den gamle Christ. Rau, er rømt og trufne i Kolding; de er nu inde i Skovene.

^{14 6}. Trappaud har længe været saa daarlig, at han »knap kunde kjende Papiret, hvad Couleur det havde«.

^{9/8}. Kolonisterne har ingen Plove; hvor er de bleven af? Drikker de dem op i Brændevin i Raus Hus?

^{19/9}. Haandværkerne flygter stadig fra ham. De sulter ihjel, siger de, af Mangel paa Tilførsel, og deres Penge har de svært ved at faa; der er ingen Materialier.

Rænkesmeden Rau arbejder bestandig.

^{4/10}. Trappaud er vred paa Søren Thestrup — — »at den Bondedreng skulde have vist sig saa grov og

---

¹⁾ I Tilslutning til disse evindelige Klager fra Trappaud spørger Hofman Regeringen, om ikke en Række anførte »liderlige« Kolonister — 56 Familier — enten maa sendes til Coloniene i Amerika eller sættes paa et Skib og returneres tilbage til Tyskland.

domdristig at ville først nægte min Udsendte at lade sig indføre i hvad Ærinde han var kommen«. Ogsaa den »enfoldige Klock« faar sit Fedt. Rau staar bag dem alle!

^{8/11}. Kolonisten Diessendeller er kommen af med Livet mellem Knudstrup og Hauerdal. Tre Mand havde været i Viborg og var bleven uenige om en Bancoseddel, de kommer i Slagsmaal. Forhør berammes i Knudstrup; Rettens Folk (Klock og Thestrup) kom ikke; men Baltzer kom og krævede Oprejsning af en Bager, der havde sagt, at han, Baltzer, horede med den unge Meyers Kone. Kolonisterne, der biede paa Forhørsherren, drak sig fulde og kom i nyt Skjænderi; Baltzer bød dem 2 Flasker Vin for at forliges; det hjalp ikke; de maatte slaas. Diessendeller lod Baltzer høre for Horeriet, »hvorpaa de alle 6 kom i et haardt Feltslag«. Sognefogderne angreb alene Baltzer og bandt ham i sit eget Hus; den drukne Diesendeller sa', før han udaandede, at de havde været lige om hans Død, »saa at han døde ligesom han levede. Imidlertid er dog nu saa mange i Fortræd for saadant et liderligt og ugudelig et Skarns Skyld«. Men det er til syvende og sidst Raus Skyld, der holder deres Drikkeri vedlige. »Saalænge Rau bliver i Kolonien med den Medhold han har, kan aldrig ventes nogen Fremgang til Opkomst for Kolonien«. — Trappaud advarer mod »et løs og kællingagtig Forhør« ved Thestrup og Klock.

Trappaud forlanger endnu engang bestemt, at Sagen bliver nøjere undersøgt ved Landets Domstole og ikke af Thestrup alene, der ikke selv er hel fri. Hvorfor kom han ikke til det berammede Forhør?

Sagen gaar til Retten. ¹⁾

---

¹⁾ Der er Uoverensstemmelse om den Dræbtes Navn; Hofman kalder ham i sine Papirer Anders Decfendehler og betegner ham som »en Væver, liderlig i højeste Grad«.

20/12. Trappaud har opdaget, at en Projektmager — født i Hinge — har ejet en Gaard i Riberhus Amt, Karstorf, som han vil ha' Kongen til at købe til Kolonien. »Han har for nogen Tid, som han melder, flankeret i Colonierne paa en brun stumprompt Hest og gjort brav Vind, og ladet sig forlyde at ville være Forvalter over Colonierne, mere geheim har han ikke holdt sin Dessen, den som berettede mig dette kjendte ham og tillagde ham den Ros at være en Nar«. — Nye kraftige Stemplinger mod Rau og hans Krohold. »In summa: alle Ting kommer mig saa vrang for med disse Colonier«.

Jan. 1763: »Nu i en anden Tønde. Jeg vil vente, at den Venskabs og Understøttelses Convention, vi i Begyndelsen af denne vanskelige Forretning indgik og forsikrede hinanden, er de gode Herrer i frisk Minde; paa

---

Hans Drabsmænd er Baltzer Barthel, Wendel Swan og Theobald Øhlensclæger, en fjerde, Georg Echner, blev stærkt forslaaet.

Gjærningsmændene sad længe i Jærn i Viborg Raadhuskjælder, men fik alle Lejlighed til at undløbe; sidst Hovedmanden Barthel, der hugget sig fra Vagten Natten 3. Oktober 1763 i Levring By, idet han skulde befordres til Viborg fra Hinge, hvor han samme Dag var bleven dømt til Døden.

Trappaud forlanger nu, at Friedenreich paa Palstrup, der ejer Bønderne, som vagtede ham, skal rejse Tiltale imod disse. Friedenreich kvier sig derved, 21/2 1764:

»Ilagte viiser mine Bønders slette Skiæbne med Fæe-Svagheden [o: Kvægsygen]. Give Gud dend nu saa saare fortrængte og ødelagte Bonde dog eengang igien kunde oplivis ved at erlange en liden Glimt af voris allernaadigste Konges høje Naade enten i een eller anden Tilfælde«.

Trappaud svarer spydigt: »At bemeldte Bønder ere de fattigste i heele Liusgaard Herred, kand jeg med Sandhed bevidne, endogsaa i de Byer, hvor andre Proprietairer er Lodtagere, og hvis Bønder staaer sig skikkelig, og meget fornøyet med deres Husbonde, saa at enhver Godes Lyksalighed og Velstand depender af en retsindig Administration og Behandling«.

min Side har jeg med al Oprigtighed gaaet de gode Herrer tilhaande, i hvad som kunde tjene til Værkets Fremgang, mindre tror jeg, at nogen skulle kunne spore, at jeg nogen Sinde skulde have opført mig som en Fukssvanser og paa Egenhaand indgaaet med noget Dem uafvidende, eller me-
 leret mig i mig uvedkommende Ting. Da jeg nu er saa nær, at jeg kan se til Enden, synes mig og, at jeg burde se Kjendetegn til den belofte kongl. Naade, og da jeg derom har gjort Erindring til Greve Molkt, som er det første, saa venter jeg ved de gode Herrer's Understøttelse ved de smaa Kreaturer, at holde det belovede i Erindring, mod forestaaende Geburtsdag, og hvortil jeg gjør mig forsikret om Deres oprigtige Venskab. Dog bliver det mellem os. Med megen Estime forbliver

Høytærede Vens tjenstskyldige Tiener
 D. Trappaud.◀

Søebygaard Jan. 1763.

^{28/3}. 1763: »Klock er et Menneske, jeg ikke forstaar mig paa; han maa være af Tanker, at Fuglene under Himmelen skal ernære ham, dersom han kommer af Tjenesten; jeg har for Gud forelagt ham hans Fejl ganske ren og forestilt ham, at de Herrer Commissairer ikke var derover vel tilfreds med ham, men han gjør ligesom sal. Kommerraad Schelde plejede at sige, naar der forefaldt noget, han ikke gjærne vilde høre, svarte: Han svarte aldrig til Skjældsord. Ligesaadant gjør Klock; jeg for min Part recommenderer ingen flere, thi man har kuns Skam af saadan uerkjendtlig et Menneske«.

^{23/3}. Trappaud har faaet et Brev fra Kammeret, som han ønsker tilbage, naar Hofman har taget Copi af det. »Jeg tør ikke betro nogen samme at afskrive i Henseende til Slutningen. Vores Betænkning derpaa vil ikke blive dem til stor Behag i Henseende til danske Colonister i Steden for de tyske, som har Lyst at rejse, thi Indret-

ningen er ikke derefter; nu vaagner Sandheden, som i Begyndelsen ikke maatte høres, men de skulde have ladet Os 3de raade, som var Forretningen betroet og anbefalet, saa havde vi gjort saadan Indretning, at baade tyske og danske var tjent dermed, saa havde alle de tyskes Cannallierier været forekommet og havde haft mer Lyst til Arbejdet, som de over den forvirrede Indretning har tabt og aldrig faar; thi Arbejdet er dem nu overlegen, og Rau bliver herefter ikke saa rig, som Intentionen har været, hand skulde blive ved denne Indretning, saa han bliver vel ikke af de sidste, der nødes til at rejse efter disse Adspecter. Ved denne Lejlighed falder mig ind, at der var en Kone i Randers, som havde en Mand blandt dem, som Gulvet paa Clausholm faldt ned med, da højsal. Frederik 4de spiste der; ¹⁾ da Konen kom derud med en Vogn at hente hendes Mand, som var slagen fordærvet, at han døde anden Dagen derefter, sagde hun til Manden, da han var kommen paa Vognen: »Det ska'r dig ikke, Palli Dauser, hvad vilde du der!« — Saa vil jeg sige *san[s] comparaison*: det ska'r dem ikke, der vil troe paa taabelige Vindmakere og Narrer, og sætte fornuftige Folks Raad tilside, nu kan Øjnene vel blive oplukket, mens nu er det forsildig, og hvad der er gjort er hverken halv eller helt; naar nu en flittig Colonist vil stræbe, saa har han ingen Steds at huse den Velsignelse han faar, og bygge formaar han ikke, og den Armod, han har, er han ikke vis paa at beholde for en Skarns og uforsigtig Nabo; der har de Prøver af«. — At det gaar galt med Kolonien i Holsten, forstaar han saa godt med »de Subjectommer« som leder dem. Og saadan en morret Bund! Men hvorfor

¹⁾ Sigter til den Ulykke, der fandt Sted ^{2/3} 1706, da en Balkon, hvorfra Almuen fik Lov til at se Kongen spise, brasede ned midt under det kgl. Taffel.

Se Bircherods Dagbøger S. 496.

spurgte de ikke fornuftige Folk, »men i det Sted fiderer paa ufornuftige Narrers Sladder; vel har man Exempler at kan hjælpe Naturen men uden Fordel, og det er just den der søges. Disse kloge Narrer gjør just vores Arbejde skiennende og eclatang, det er det eneste gode deres Arbejde fører med sig, men hvad faar vi derfor, Intet«.

²⁶/₃. »Ved denne Lejlighed faar vi at vide, hvorvidt Capt. Kalen er avanceret, jeg holder for at Hr. Justitsraad . . . skulde indkalde Capt. Kalen at gjøre Regnskab for, hvorvidt han er avanceret, og hvad der er tilbage, som nok vil blive en meget stor Del, og jeg holder for, at han bør forevise hans Forretning, thi som jeg hører, saa skal den ikke være bedre end den var ugjort, saa jeg tror nok at Capt. Hartmann kommer til at begynde for fra, om han skal dertil«. Trappaud taler om den »selvkloge Proprietær i Hald Amt« [o: Fr. Schinkel] — — »saa vi har all Verden mod os, der kan gjøre een ren forrykt i Hovedet«.

Der er Fæ-Død paa Ahlheden. — »Foruden det sidste Kammerbrev giver adskillig Anledning at skilles ved det Kram [o: Kolonisterne], saa bortskaffer Sygdommen i Kumpedal nok endel, naar det kuns ikke treffer paa de Bedste«.

⁸/₆. Trappaud taler om en ny Uniformsregel: »Hvorledes denne Mundering vil blive conserveret hos en Bonde og i Særdeleshed Husarens Pæls, forstaar jeg ikke, naar nu en saadan Karl enten dør eller udgaar til Fæste, og en anden taabelig Dyr kommer i hans Sted, han ved ikke engang at klæde sig i Munderingen, mindre conservere den i en fugtig Bondehytte; forunderlige Projecter, ligesom de ikke vidste, hvorledes en Bondehytte er qualificeret«.

Tvivlen til Koloniernes Fremgang og Nytte var omsider vaagnet. Regeringen spurgte Folk ude i Landet om deres Mening, og Kritikken var sjælden blid. Her kun et Exempel: Raadmand og Landstings skriver Jacob Fiil-

strup i Viborg, der har fulgt hele Koloniseringen paa nært Hold, indberetter sine Meninger ^{18/11} 1762. Han skriver, at Kolonisterne forstaar sig ikke paa Agerdyrking; de er »nachlässig og efterladen til saadan deres Arbejde«. Der er ikke Opsyn nok med dem, »men enhver gjør, hvis dem ongefehr behager og de mageligste finder for got, nok at være giordt«. Opsynsmændene forstaar for lidt af Sagerne. »Men naadige Herre: dette er dog begribeligt, at: Have gode og magelige Dage, NB: for Kongens Penge, maae tildels joe smage dette Folk bedre end jidelig, daglig Arbejde, Møye, og mange andre Besværligheder, som ellers mange andre stakkels Bønder maa lidde og udstaae; hvilke og desuden selv maae besørge deres daglige Fornødne anskaffet. Og derimod disse Colonister faaer og bliver tilsendt uden Penge, Alt, hvis de behøver, for intet«. Han raader til at sætte en dygtig Landmand med en Forvalter over det hele. Han spørger desuden: »Om det passer sig paa een Bonde, at naar han kommer til Kjøbstæderne tilladelig at søge Viinhusene, da der at drikke een Boutellie Viin efter een anden, 1 Lp. fersk Kjød efter eet andet, samt ikke at vil spise det velsignede Rug-Brød, som især her i Landet aufles, ligesom det bliver maalet og bagget, uden det først skal sigtes til Smaa- eller fiint- Brød. Ney, ingenlunde, det er hverken i Almindelighed brugeligt hos Borgere langt mindre for Bønder og deslige grove Folk; dog ere disse Colonister saa delicate og lækre. Men jeg frygter og fast troer, at naar engang Kongens Penge ophører, faaer de og vel forandre deres Smag. Iblandt andre Fejler og Excesser saavel imellem sig selv, som imod dem, der boer næst dem, er nu sidst arriveret den bedrøvelige Cassus, at 5 af Colonisterne, som gik med hinanden, paa deres Hjemvey paa Vild-Mark kom i Klammerie, Een blev slaget ihjel og døde paa Stædet, Een anden saaledes medhandlet at der

tvivles om hans Liv, og endelig sidder de andre 3de som Gierningsmænd i Bolt og Jern her i Wiborg Arrest-Kilder«. ¹⁾

Hertil bemærker Hofman: »Hvad han (Fiilstrup) ellers meddeler om, at Colonisterne drikker Vin og spiser Hvedebrød, da har Colonisterne i Begyndelsen, siden de var komne fra Pfalz, gjort samme, men nu spiser de ej allene sort Brød men endog drikker Brændevin, hvilket sidste vi ønskede, at de aldrig havde lært«.

Rentekamret tog nu i Sommeren 1763 Skeen i en anden Haand og ordrede en Række betydelige Reduktioner; kun i nogle faa Aar maa der herefter bruges højst 10,000 Rdl. aarlig til Kolonisterne. De sidste etableredes 1761; de maa altsaa nu kunne klare sig selv, hvis de er arbejdsomme. Men en Tredjedel af dem er »liderlige, dovne og uværdige«; de bør bortjages snarest uden at faa noget med sig af Korn, Kvæg eller Redskaber. Det kræves med fornyet Styrke 23. Juli 1763: 68 uduelige Familier væk strax! Al Udsalg af Spiritus til Kolonisterne maa ophøre, og Christopher Rau — den gamle svedne »Chirurgus«, til hvem Trappaud bestandig har haft saa godt et Næne — heraus med Rau! ²⁾

Trappaud skriver ^{31/8} 1763:

»Den Reduktion bland Colonisterne har sat de tilbageblevne i saadan Motion, at hvis ikke søges nogen Anstalt, ere de alle borte og Colonierne blottede for Folk. 2de Spargement ere udsprede imellem dem, nemlig: at Kammerherre Rosenkrantz ³⁾ havde kjøbt Colonien Grønhøj,

¹⁾ Se ovenfor S. 126.

²⁾ Hans sidste Kontrafej i Hofmans Karakterbog ser saaledes ud: »Rau, Barberer, en gammel crakelsk Karl af fræk Gemyt«. Rau fik dog først »Rejsepas« i Begyndelsen af 1765.

³⁾ Werner Rosenkrantz, Krabbesholm, som ejede Jord i Ahlheden i Forvejen.

samt at der endnu skal foretages en Reduktion, og de fleste skal have solgt deres Boeskab og sidder paa Flugten hvert Øjeblik; Bønderne i Nabolauet komme om Nattetider og afhenter hos dem baade løst og fast, og Colonisterne sætter Post ud for Materialfogdens Patrolieren, kommer til ham og undsiger ham, om han finder sig paa Gaden om Natten; de sælger baade løst og fast, hvad de kan overkomme; paa Fredag holder Rettig Auktion og vil bort med; Enken ved Grønhøj er gaaet bort med de beafskedigede Colonister til Jætting (Hjerting); en stor Allarm har de ved deres Afrejse gjort og instigeret de andre at komme bagefter; igaar 8 Dage skal Væveren i Hauerdahl, som boede imellem Gaden [5: i Mellemgaden] strax ved Brønden, være deserteret, de gjør ingen Hemmelighed af at sige, [at] enten de gaar bort om 1 eller 2de Aar kan være dem lige meget. Efter mine Tanker burde gjøres en Forestilling, at hver en Colonist, [der] befandtes at desertere, burde paagribses og sættes i Slaveriet, og de som har kjøbt de tilbageblevnes Boskab skulle uden Erstatning levere det tilbage igjen; thi jeg kan mærke, at Bønderne instigere dem en Haaben for at lokke Deres Boeskab for halv Værd fra dem; og Colonisterne nedlægger alt Arbejde, de vil absolut ikke gaa Haandværksfolkene tilhaande mere, saa jeg maa leje Daglønnere; de raaber paa, at de ikke ved om de bliver; de ser, at de ikke kan leve her, det er Frugten af de tydske Anstalter. De ere saa rebelske, at baade Forvalter og Inspektør er bange at komme til dem; efter Sigende skal Inspektøren føre Pistoler hos sig, naar han drager til dem. Disse vil udrette lidet eller intet, om disse Folk skal have saadan Frihed, dette har jeg ikke villet mangle i Forvejen at melde.

Ikke lang Tid efter denne Hurlumhej dør Kassereren Søren Thestrup; det spørges snart, at han har bedraget

den kgl. Kasse for 13—1400 Rdl. — Derom handler de følgende Breve.

Trappaud skriver $\frac{8}{9}$ 1763: »Jeg takker for Ordren til Thestrup, men jeg frygter at den hollandske Banquerot naar til ham med, som jeg hørte noget om, da jeg var paa Heden«.

$\frac{9}{10}$: »Nu for en Time siden indløb Skrivelse til mig fra Inspektør Klock, at Kasserer Thestrup var i Dag efter nogle Timers Svaghed ved Døden afgangen«. Han skulde ha' været paa en Rejse til Amtsstuen i Skive. Man haaber, hans Regnskaber er i Orden.

Trappaud $\frac{20}{10}$: »Udi Thestrups Stervboe ligger et raugal Huus; der er staaen for 500 Rdl. nyegjort Sølv, tildeels forstukken i Tørrestakken tildeels i Kornladen og paa Høloftene; en jærnbunden Skrin savnes, som endnu ikke er opdaget, saa der efter Formodning vil forefalde mere. Jeg takker Gud, at han døde paa Nørlund,¹⁾ hvor han kuns boede paa 3die Nat; det vil vise sig, at han har været en dom Skiællem, hvis Hovmoed har forført ham at gjøre saa store Bekostninger paa Kongens og andres Regning, uden at se til Enden; han skal have sendt sin Søster til Holland med 700 Rdl., som er for-gaaen med et Skib paa Vesterkanten, der tilhørte en Kjøbmand i Warde; der skal hver Dag opdages mere Gjæld efter ham; Buschs Brødre har 300 Rdl. tilgode, og Per Lundum 200 Rdl. og saa fremdeles. Da Stivitz foreslog ham til Kasserer, skrev han mig til om min Recommendation tilligemed de gode Herrers; men jeg svarte ham, at det var altfor betænkeligt at recommendere saadant et Menneske, mand ikke kjendte. Ikke desmindre gjorde han det paa hans egen Haand; saa Kongen skal

¹⁾ Gaard i Ahlheden, Bording Sogn, 6 Td. Hartkorn.

takke ham lidt godt for den Tjeneste, han gjorde Kongen i Jylland, og jeg tror i Holsten ligesaa«.

Nu bliver der lange Afstande mellem Trappauds Breve. Det næste er fra ²¹/₃ 1766 og indeholder ogsaa en Jobs-post:

En stor Del af Hauerdals Kolonister gjør sig rejsefærdige »og holde Market hver Nat«, sælger deres Bohave, saaledes een en Spinderok til 24 Skilling; de truer Forvalteren med Prygl. — En har avlet 25 Tdr. Rug foruden den Skjæppe (den tiende), som Sønnen fik for at tærskede den. — »In Summa, det er Kjæltringer, der intet godt har i Sinde, hvorfor de jo før jo hellere paa éngang og med ét burde jages af Landet, thi de gaar dog tilsidst, da de ruinerer i Forvejen, hvad de kan, ligesom de første har gjort«.

I sin Harme over de Kvaler, hans retlinjede Natur maa døje af de »oprørske« Elementer blandt disse fremmede Folk, glemmer den gamle Herre hyppigt at minde om de Afsavn, som de fleste af dem maa finde sig i fra det Øjeblik, da Regeringen trækker sin Understøttelse til sig. I en Indberetning fra anden Side — ¹⁷/₁₂ 1764 — meldes der saaledes om nogle Kolonister, der lever saa kummerligt, at »deres meeste Føde formodentlig bestaar i Vand og Brød, uden hvad liidet Mælk de eengang hver ottende Dag kand samle sig af deres eene Koe, hvorom de begge skal være lige deelagtige, saasom den anden deris Koe ikke malter en Draabe«.

Den gamle Amtmands sidste Skrivelse, der bærer Datoen 3. Maj 1767, indeholder følgende bedske Livsfilosofi:

»Nu tomles Verden sig retskaffen, og ingenting er mere bestandig end Ubestandighed. De maa takke Gud, som er længst borte, og hvis Levetid er mest forrunden, thi Guderne forandre sig meget ofte; Krigsdirektorium kommer mig for ligesom Babilons Taarn; naar en Skræd-

der først forser sig med en Klenning at sy — hand maa ændre den saa tit, som han vil. saa kommer den aldrig i sin rette Skik.

Aaret efter — 22. August 1768 — døde Ditlev Trap-paud paa sin Ejendom Tvilumgaard; han ligger begravet i Hammer, i hvis Kirke der er ophængt en Mindetavle over ham.

Saavidt det kan ses, blev der ham ikke tilstaaet nogen ydre Anerkjendelse for hans sure Slid med Kolonisterne. Hans egne Tvivl paa dette Punkt er da slaaet til.

En fattig Trøst, at han ikke blev den sidste, hvem disse Kolonisationer gav kun Skuffelser til Løn.
